

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/B/2022/36124048424522244

GRÉCKO-TURECKÉ VZŤAHY V 21. STOROČÍ
A MOŽNOSTI ICH RIEŠENIA

Bakalárska práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

GRÉCKO-TURECKÉ VZŤAHY V 21. STOROČÍ
A MOŽNOSTI ICH RIEŠENIA

Bakalárska práca

Študijný program: medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov

Vedúci záverečnej práce: doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc.

Bratislava 2022

Peter Atalovič

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracoval samostatne s uvedením použitej literatúry v súlade s vnútornými predpismi Ekonomickej univerzity v Bratislave.

Bratislava, 14.6.2022

Pod'akovanie

Týmto spôsobom by som chcel poďakovať vedúcemu mojej bakalárskej práce doc. PhDr. Ľubomírovi Čechovi, CSc. za odbornú pomoc, trpezlivosť a konštruktívnu kritiku, ktoré som využil pri písaní práce.

ABSTRAKT

ATALOVIČ, Peter: *Grécko-turecké vzťahy v 21. storočí a možnosti ich riešenia*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc. – Bratislava: FMV EU, 2022, 59 s.

Bakalárska práca je vypracovaná na tému Grécko-turecké vzťahy v 21. storočí a možnosti ich riešenia. Cieľom záverečnej práce je analyzovať súčasné grécko-turecké vzťahy, predpovedať budúci vývoj a navrhnúť riešenia sporov. Práca sa delí na 4 kapitoly a obsahuje 5 tabuliek, 4 grafy a 1 obrázok. Prvá kapitola sa venuje historickému vývoju grécko-tureckých vzťahov s dôrazom na obdobie 20. storočia a zachytáva kľúčové udalosti, najmä námorný spor v Egejskom mori a spor na Cypre. Druhá kapitola je venovaná cieľom a metodike bakalárskej práce. Tretia kapitola je zameraná na politický kontext bilaterálnych vzťahov. V tejto kapitole sa práca venuje zahraničnej politike jednotlivých vlád v Grécku a Turecku. Štvrtá kapitola sa zaoberá ekonomickou spoluprácou oboch krajín prostredníctvom zahraničného obchodu a priamych zahraničných investícií. Výsledkom práce je určenie vplyvu politickej reprezentácie na riešenie sporov a význam ekonomickej spolupráce v týchto sporoch.

Kľúčové slová: Grécko, Turecko, Cyprus, Egejské more, Stredozemné more.

ABSTRACT

ATALOVIČ, Peter: *Greek-Turkish relations in the 21st century and their possible solutions*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Political Relations. – doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc. – Bratislava: FMV EU, 2022, 59 p.

The Bachelor thesis is developed on the topic of Greek-Turkish relations in the 21st century and their possible solutions. The aim of the thesis is to analyse the current Greek-Turkish relations, predict future developments and propose dispute solutions. The thesis is divided into 4 chapters and contains 5 tables, 4 graphs and 1 picture. The first chapter deals with the historical development of Greek-Turkish relations with an emphasis on the period of the 20th century and captures key events, in particular the maritime dispute in the Aegean Sea and the Cyprus dispute. The second chapter is devoted to the objectives and methodology of the Bachelor thesis. The third chapter focuses on the political context of bilateral relations. In this chapter, the thesis deals with the foreign policy of the Greek and Turkish governments. The fourth chapter is dedicated to economic cooperation between two countries through foreign trade and foreign direct investments. The result of this work is to determine the influence of political representation on dispute resolution and the importance of economic cooperation in these disputes.

Key words: Greece, Turkey, Cyprus, Aegean Sea, Mediterranean Sea.

Obsah

Úvod	7
1 Historická genéza vzťahov Grécka a Turecka.....	8
1.1 Grécko v kontexte Osmanskej ríše	8
1.2 Prvá a druhá svetová vojna	11
1.3 Cyperská otázka.....	16
1.4 Konflikt v Egejskom mori	18
1.5 Seizmická diplomacia	21
2 Cieľ a metodika práce	23
2.1 Hlavný cieľ a čiastkové ciele	23
2.2 Metodika práce	23
3 Politický kontext grécko-tureckých vzťahov v 21. storočí.....	25
3.1 Turecko	25
3.1.1 Od nástupu AKP po koniec desaťročia.....	25
3.1.2 Turecko v druhej dekáde 21. storočia	28
3.2 Grécko.....	32
3.2.1 Od Helsínk po koniec desaťročia.....	32
3.2.2 Druhá dekáda 21. storočia	34
3.3 Odporúčania.....	38
4 Ekonomické vzťahy Grécka a Turecka	40
4.1 Ekonomická spolupráca do roku 2010.....	40
4.2 Ekonomická spolupráca po roku 2010.....	46
4.3 Odporúčania.....	49
Záver	51
Zoznam použitej literatúry	53

Úvod

Štáty ako aktéri medzinárodného spoločenstva sa vyznačujú pestrú škálou záujmov. Záujmom číslo jeden je pre každý štát zachovanie vlastnej bezpečnosti a existencie. Na presadzovanie tohto záujmu využívajú štáty špecifické nástroje, od diplomacie až po použitie vojenskej sily. Okrem toho je v súčasnosti čoraz väčšou prioritou hospodárska vyspelosť. Inak tomu nie je ani v prípade Grécka a Turecka, ktorým sa naša bakalárska práca venuje.

Cieľom našej práce je analyzovať grécko-turecké vzťahy v 21. storočí, predpovedať budúci vývoj a navrhnúť riešenia sporov medzi týmito krajinami. Prínos tejto práce pri predikcii budúcnosti spočíva v zohľadnení jednak politických, ako aj ekonomických aspektov. Dôležitosť uvedenej témy je daná geografickou polohou oboch krajín. Nestabilita v regióne nachádzajúcom sa na hranici Európy, Afriky a Ázie by preto dopadla na všetky tri svetadiely a v neposlednom rade aj na Slovenskú republiku, ako člena EÚ a NATO.

V prvej kapitole sa zameriavame na históriu vzájomných grécko-tureckých vzťahov od čias Osmanskej ríše až po koniec 20. storočia. Dôraz kladieme najmä na vysvetlenie problematiky Cypru a Egejského mora, ktoré ovplyvňujú bilaterálne vzťahy až dodnes a ktorých neriešenie brzdí ich normalizáciu.

Druhú kapitolu využívame na objasnenie hlavného cieľa a určenie čiastkových cieľov. Okrem toho sa kapitola venuje metódam, ktoré v záverečnej práci používame.

Tretia kapitola zohľadňuje politický aspekt grécko-tureckých vzťahov, pričom sa zameriava na analýzu zahraničnej politiky vlád Grécka a Turecka a sleduje kontinuitu v uplatňovaní zahraničnej politiky. Špecificky sa venuje dôležitosti ozbrojených síl ako mocenskému faktoru oboch štátov.

Ekonomická spolupráca bude sledovaná v štvrtej kapitole. Snahou tejto kapitoly je poukázať na koreláciu medzi bilaterálnou ekonomickou a politickou spoluprácou. Na interpretáciu ekonomickej spolupráce sme sa v našej práci obmedzili na hodnotenie zahraničného obchodu a priamych zahraničných investícií.

1 Historická genéza vzťahov Grécka a Turecka

Bez poznania minulosti niet prítomnosti ani budúcnosti. To platí aj v prípade Európy. Rozhodnutia panovníkov a štátnikov s cieľom získať nové územia, ekonomický prospech, či iné výhody na úkor druhých formovali Európu, v akej žijeme dnes a neraz mali presah aj za hranice nášho kontinentu. Do mozaiky vzťahov a súvislostí je treba zaradiť aj vzájomné spolunažívanie Grécka a Turecka. Vzťahy Grécka a Turecka sa vyvíjali ako na hojdačke. Fázy zblíženia sa striedali s fázami nevraživosti, pričom neraz boli krajiny na pokraji vojny. Problémy grécko-tureckého susedstva nie sú však len záležitosťou 20. storočia, ako by sa mohlo spočiatku zdať. Ich pôvod môžeme hľadať ešte v dobách Osmanskej ríše. Fenoménom, ktorý tieto problémy rozdúchaval, bol nacionalizmus.¹

V tejto kapitole sa budeme venovať historickému vývoju vzťahov dvoch krajín od čias Osmanskej ríše až po začiatok nového milénia a spomenieme historické míľniky, ktoré sú kľúčové pre pochopenie sporov, ktoré medzi krajinami pretrvávajú dodnes.

1.1 Grécko v kontexte Osmanskej ríše

Oblasť Egejského mora bola záujmom cudzieho vplyvu už pred viac ako 800 rokmi. Benátske výpady na Balkán v 13. storočí boli neskôr, od polovice 14. storočia, doplnené dobyvačnou politikou relatívne mladej Osmanskej ríše voči problémami sužovanej Byzantskej ríši.² Definitívny koniec za jej existovaním dali vojská Mehmeda II., keď dobyli Konštantínopol v roku 1453. Aj nasledujúce storočia sa niesli v znamení zväčšovania a zmenšovania územia v dôsledku bojov. Koncom 16. storočia zahŕňala Osmanská ríša územia od Anatólie, Balkánu, Mezopotámie, Arabského polostrova, severnej Afriky až po strednú Európu. V oblasti Egejského mora boli jej najväčším teritoriálnym konkurentom už spomínané Benátky.³

Rozsiahle dobyté územia s pestrým národnostným zložením si vyžadovali silný byrokratický aparát. Jeho základné úlohy, ako udržiavanie spravodlivosti a výber daní, upravoval zákonník – *kanun*. Špecifikom správy nemuslimských oblastí boli tzv. *millety*,

¹ TSAROUHAS, Dimitris: The political economy of Greek–Turkish relations. 2009. In: *Southeast European and Black Sea Studies*. s. 40

² Osmanskú ríšu založil Osman I. v roku 1299.

³ DAVIES, Sirlol – DAVIS, Jack L.: Greeks, Venice, and the Ottoman Empire. 2007. In: *Hesperia Supplements*. s. 26

medzi ktorými bol aj grécky pravoslávny *millet*.⁴ *Milley* si udržiavali autonómiu v cirkevnej a kultúrnej oblasti. V oblasti financií zabezpečovali výber daní a pôsobili teda ako prostredník medzi osmanským štátom a nemuslimskou komunitou. Napriek čiastočnej autonómii rozhodne nemožno hovoriť o rovnoprávnom postavení ortodoxných Grékov a moslimov. To demonštrovala, okrem iných, napríklad aj prax Osmanov známa ako *devşirme* (daň z krvi), podľa ktorej boli kresťanskí chlapci odvádzaní, konvertovali na islam a boli prevychovávaní na islamské hodnoty a ideály. De facto slúžili ako otroci sultána.

Svoj boj proti osmanskej nadvláde začali Gréci takmer 400 rokov po páde Konštantínopola. Ako uvádza Lekas, povstanie malo svoju organizáciu, ideológiu aj svetské ciele.⁵ Ústrednou postavou bol Alexandros Ypsilantis, ktorý s pomocou tajnej, nacionalistickej organizácie *Filiki Eteria* odštartoval povstanie vo februári 1821 na území Moldavska. Je dôležité poznamenať, že *Filiki Eteria* bola založená v Odeze gréckou diaspórou intelektuálov, a teda samotná myšlienka národnooslobodzovacích aktivít pochádzala viac zo zahraničia, ako z vnútra Osmanskej ríše. Popri diaspórach zohrali kľúčovú úlohu pred a počas vojny aj grécki obchodníci, ktorí sa čoraz viac odklňali od „chorého muža Európy“⁶ a zameriavali svoju činnosť na západ, pričom svoje zisky smerovali na podporu gréckej veci.

Grécka nezávislosť sa nerodila zo dňa na deň. Dôvodom bolo vtedajšie ponapoleónske obdobie zavŕšené Viedenským kongresom v rokoch 1814 – 1815. Princíp legitimacy, ktorý vzišiel z Viedenského kongresu v podstate znemožnil zvrhnutie monarchu. Ypsilantis očakával, že Rusko, ktoré bolo spojené s Grékmi spoločným náboženstvom, im pomôže. Rusko však na základe princípu legitimacy odmietlo podporiť Grékov. Nezákonnosť gréckeho povstania voči legitímnemu panovníkovi Osmanskej ríše potvrdila Svätá Aliancia⁷ na kongrese v Lajbachu v roku 1821. Názory autorov v Európe sa rôznili. Na jednej strane stáli rojalisti podporujúci princíp legitimacy, na druhej prívrženci *filhelénstva*⁸, ktorí rozlišovali grécku revolúciu od ostatných revolúcií. Myšlienky *filhelénstva* nakoniec prevážili nad princípom legitimacy. Vojna za nezávislosť

⁴ BARKEY, Karen: The Ottoman Empire (1299 – 1923): The bureaucratization of patrimonial authority. 2016. In: *Empires and Bureaucracy in World History*. s. 122

⁵ LEKAS, Padelis E.: The Greek war of independence from the perspective of historical sociology. 2006. In: *The Historical Review/La Revue Historique*. s. 182

⁶ Európa takto označovala Osmanskú ríšu z dôvodu jej stagnácie a úpadku.

⁷ Pakt Rakúska, Pruska a Ruska.

⁸ Pojem filhelénstvo označuje lásku ku gréckej kultúre.

trvajúca celé desaťročie skončila až v roku 1830, kedy Spojené kráľovstvo, Rusko a Francúzsko uznali Londýnskym protokolom grécku nezávislosť.

Počiatkový vývoj nového štátu len ťažko nazvať pokojným. Napriek zámerom mocností, aby sa z Grécka stala monarchia, si Gréci ešte v roku 1827 zvolili prezidenta, Ioannisa Kapodistriasa. Snahy modernizovať krajinu presadzovaním autoritárskych praktík viedli k jeho zavraždeniu v roku 1831.⁹ Ďalší vývoj Grécka nenechali mocnosti na náhodu a v roku 1832 vznikla monarchia na čele s bavorským princom Ottom z rodu Wittelsbachovcov. Počas Ottovej vlády, ktorá trvala až do roku 1862, bola presadená iredentistická myšlienka, tzv. *Megali Idea* (Veľká myšlienka), ktorá presadzovala zjednotenie všetkých Grékov do jedného štátu, teda počítala so zahrnutím Iónskych ostrovov, Tesálie, Epirusu, Macedónie, Trácie, Iónie, Kréty či Cypru, ktoré neboli časťou Grécka pri vzniku jeho nezávislosti. Veľká myšlienka, ako prejav gréckeho nacionalizmu, mala vplyv aj na ďalšie grécko-osmanské (neskôr turecké) vzťahy. Obdobie vlády kráľa Juraja I. čiastočne naplnilo Veľkú myšlienku, keď Grécko získalo Iónske ostrovy a Tesáliu.

Postupný úpadok Osmanskej ríše pokračoval aj po roku 1830. Korupčný byrokratický aparát a neúmerné daňové zaťaženie stimulovali nacionalistické nálady aj v iných oblastiach Osmanskej ríše. Na tento nepriaznivý vývoj sa neúspešne pokúsila reagovať Osmanská ríša sériou reforiem, ktoré sú známe pod názvom *Tanzimat*.

Grécka vojna za nezávislosť bola akýmsi spúšťačom nepokojov na Balkáne. Sanstefanská mierová zmluva, ktorá ukončila rusko-tureckú vojnu v roku 1878 garantovala nezávislosť Srbsku, Čiernej Hore, Rumunsku a Bulharsku.

Hammond uvádza ďalšiu rovinu v ktorej treba nazerať na zmeny na Balkáne. Na jednej strane stála snaha Ruska presadiť sa v regióne na úkor Osmanskej ríše, na druhej strane obava západných mocností z narušenia rovnováhy síl.¹⁰ Z toho dôvodu Berlínsky kongres zrušil Sanstefanskú zmluvu a obmedzil nároky novovzniknutých štátov, obmedzil vplyv Ruska a zabezpečil mocnostiam vplyv na Balkáne (napr. Rakúsko-Uhorsko v Bosne). Myšlienky národnooslobodzovacieho zápasu, ktorý iniciovali Gréci, teda neboli v týchto krajinách úplne naplnené.

Záver obdobia pred I. svetovou vojnou poznačili Balkánske vojny v rokoch 1912 – 1913. V prvej balkánskej vojne zaútočili v októbri 1912 spojené vojská Bulharska, Srbska,

⁹ HATZIS, Aristides: A political history of modern Greece 1821 – 2018. 2019. In: *Encyclopedia of Law and Economics*. s. 5

¹⁰ HAMMOND, Andrew: Balkanism in political context: from the Ottoman Empire to the EU. 2006. In: *Westminster Papers in Communication and Culture*. s. 10

Grécka a Čiernej Hory na Osmanskú ríšu s cieľom vytlačiť ju z Balkánu. Londýnska zmluva, ktorá vojnu ukončila zároveň pre nespokojnosť Bulharska odštartovala druhú balkánsku vojnu. Grécku sa pod vedením kráľa Juraja I. a premiéra Eleftheriosa Venizelosa podarilo zdvojnásobiť svoje územie, keď získalo časť Macedónie, Epirus, Krétu a Egejské ostrovy.¹¹ K porážke Osmanskej ríše došlo v čase vnútorných politických zmien, keď v roku 1908 uskutočnili revolúciu tzv. Mladoturci. Reformistické hnutie Mladoturkov usilujúce o konštitučné zriadenie zosadilo z trónu sultána Abdulhamida II., avšak zjednotiť roztrieštený Balkán sa im už nepodarilo. Politicky nestabilná – tak možno charakterizovať Osmanskú ríšu pred začiatkom jej posledného ťaženia – prvej svetovej vojny.

1.2 Prvá a druhá svetová vojna

Ukončenie balkánskych vojen zďaleka neznamenalo pokoj v Európe, ba práve naopak. 28. júla 1914, presne mesiac po tom, ako Gavrilo Princip spáchal atentát na rakúskeho následníka trónu Franza Ferdinanda d'Esteho, vyhlásilo Rakúsko-Uhorsko vojnu Srbsku. Situácia nabrala rýchly spád, čo viedlo k vytvoreniu dvoch aliancií. Francúzsko, Veľká Británia a Rusko sa pridali na stranu Srbska, čím vytvorili Dohodu. Rakúsko-Uhorsko bolo podporené Nemeckom. Tieto krajiny sa začali označovať ako Ústredné mocnosti.

Grécko a Osmanská ríša boli na začiatku prvej svetovej vojny neutrálne. V Grécku došlo ku konfliktu medzi Venizelom a kráľom Konštantínom I. Zatiaľ čo Venizelos presadzoval vstup Grécka do vojny na strane Dohody, Konštantín bol proti a zastával neutralitu. Grécko vstúpilo do vojny až po tom, ako Konštantín opustil Atény a kráľom sa stal jeho syn Alexander. K Venizelovej možnosti vedenia zahraničnej politiky prispel aj fakt, že Osmanská ríša vstúpila do vojny na strane Ústredných mocností.¹²

Zapojenie Osmanskej ríše do prvej svetovej vojny, ktorá zažila sériu prehier sa môže zdať ako nepochopiteľné. Osmanskí predstavitelia Mladoturkov však chápali zapojenie do konfliktu ako možnosť zbaviť sa medzinárodnej izolácie.¹³ Z hľadiska určenia strany prichádzalo do úvahy len Nemecko, pretože na rozdiel od štátov Dohody

¹¹ HATZIS, Aristides: A political history of modern Greece 1821 – 2018. 2019. In: *Encyclopedia of Law and Economics*. s. 7

¹² CORBIC, Dusan: An overview of Greek-Turkish relations in the 20th century. 2020. In: *Security and Crisis Management – Theory and Practice: Safety for the Future 2020 Proceedings*. s. 170

¹³ AKSAKAL, Mustafa: The limits of diplomacy: The Ottoman Empire and the First World War. 2011. In: *Foreign Policy Analysis*. s. 202

nemalo koloniálne ambície na Blízkom Východe. Z toho dôvodu bola 2. augusta 1914 podpísaná zmluva medzi Nemeckom a Osmanskou ríšou, ktorá garantovala vojenskú a finančnú pomoc výmenou za vyhlásenie vojny Dohode. Účasť Osmanskej ríše vo vojne teda treba chápať v kontexte budúceho vyváženia síl v Európe v prípade víťazstva.

Ríša z Malej Ázie sa však rýchleho konca vojny a víťazstva nedočkala. Výsledkom vojny bola kapitulácia Ústredných mocností 11. novembra 1918 v Compiègne. Definitívny koniec za prvou svetovou vojnou dala Parížska mierová konferencia, ktorá vytvorila Versaillský mierový systém zahrňujúci zmluvy s porazenými štátmi. V súvislosti s usporiadaním porazenej Osmanskej ríše je dôležitá zmluva zo Sèvres z 10. augusta 1920. Zmluva však neznamenal koniec krviprelievania. Naopak podnietila turecký nacionalizmus. Zmluvou boli postúpené časti osmanského územia na Francúzsko, Veľkú Britániu, Grécko a Taliansko. Grécko získalo Tráciu a Ióniu v západnej časti Malej Ázie na 5 rokov, po ktorých mohlo územie po uskutočnení referenda anektovať.¹⁴ Grécku sa tak výberom správnej strany vo vojne podarilo získať priazeň víťazov, za čo bolo aj náležité odmenené, čo korešpondovalo s *Megali Ideou*.

Montgomery uvádza, že za tvrdými podmienkami Sèvreskej zmluvy možno vidieť presadenie britskej diplomacie vedenej vtedajším premiérom Lloydom Georgeom.¹⁵ Za postojom Veľkej Británie môžeme hľadať najmä snahu o pomstu v súvislosti s britskou katastrofou pri Galipoli v roku 1915. Británia teda pri presadení svojich podmienok podcenila nebezpečenstvo v podobe rastu tureckého nacionalizmu. Francúzsko a Taliansko sa práve toho obávali, a preto v rokovaní zastávali miernejšie pozície najmä v súvislosti s nárokom Grécka na západnú časť Malej Ázie.

Po porážke Venizela vo voľbách v roku 1920 sa k moci v Grécku dostali rojalisti, usilujúci sa o návrat kráľa Konštantína z exilu. Tí, ako kritici Venizela, ktorý bol veľkým zástancom *Megali Idei*, paradoxne pokračovali v roku 1921 v ofenzíve voči Turkom. Napriek počiatočným úspechom a zatlačeniu Turkov do vnútrozemia boli v roku 1922 vytlačení z mesta Smyrna.¹⁶ Dobytie Smyrny sprevádzal masaker zhruba 30 000 gréckych a arménskych kresťanov.¹⁷

¹⁴ HATZIS, Aristides: A political history of modern Greece 1821 – 2018. 2019. In: *Encyclopedia of Law and Economics*. s. 8

¹⁵ MONTGOMERY, Alfred E.: VIII. The making of the Treaty of Sèvres of 10 August 1920. 1972. In: *The Historical Journal*. s. 777

¹⁶ Historický názov dnešného Izmiru.

¹⁷ CORBIC, Dusan: An overview of Greek-Turkish relations in the 20th century. 2020. In: *Security and Crisis Management – Theory and Practice: Safety for the Future 2020 Proceedings*. s. 170

Koniec vojny bol formálne potvrdený zmluvou z Lausanne 24. júla 1923, ktorá nahradila zmluvu zo Sèvres. Zrušila zónové rozdelenie a ustanovila hranice Turecka tak, ako ich poznáme dnes. Zároveň znamenala koniec myšlienky Grécka rozprestierajúceho sa na dvoch kontinentoch a v piatich moriach. V snahe zabrániť ďalším etnickým čistkám potvrdila zmluva výmenu obyvateľstva medzi oboma krajinami. Podľa Blancharda bolo presídlených 1 300 000 až 1 500 000 Grékov do Grécka. Počet Turkov, ktorí museli opustiť Grécko, bol značne menší a koncom roku 1924 dosiahol 353 000.¹⁸ Tieto presuny boli výnimočné aj v tom, že išlo vôbec o prvú povinnú výmenu obyvateľstva upravenú medzinárodným právom, v ktorej bolo náboženstvo jediným kritériom.¹⁹

Z pohľadu súčasnosti sa dá na presídlenie pozerat' negatívne, pretože oddelenie menšiny, ktorá žije po stáročia pri majorite a ovláda jej jazyk, vedie k budovaniu nedôvery, k väčšiemu odcudzeniu dvoch národov, zväčšovaniu rozdielov a v neposlednom rade vytváraní predsudkov, ktoré majú presah až do súčasnosti. Pri retrospektívnom pohľade na udalosti však možno argumentovať aj tak, že presídlenie a vytvorenie homogénnych štátov pomohlo upraviť, aspoň dočasne, vzájomné vzťahy.

Zmluva z Lausanne bola pre Turecko víťazstvom, naopak pre Grécko znamenala porážku. Novostanovené status quo umožnilo Kemalovi konsolidovať krajinu a zamerať sa na reformy. Pre Grécko vytvorila nový problém asimilovania prisťahovalcov z Turecka.

29. októbra 1923 vznikla Turecká republika na čele s prezidentom Kemalom. Toto obdobie by sa pre tureckú spoločnosť dalo nazvať aj terapiou šokom, pretože počas jeho vlády došlo k výrazným zmenám, ktorých cieľom bolo vybudovať moderné a sekulárne Turecko podľa vzoru západných krajín. Ešte v roku 1923 bol zrušený sultanát a o rok neskôr aj kalifát. Opozícia bola potlačená tak, že kritika reforiem sa stala zločinom.²⁰ Kemal zastával názor, že práve islam je brzdou rozvoja spoločnosti, a preto treba obmedziť jeho vplyv. Medzi ďalšie dôležité reformy zaradíme aj zrušenie islamu ako štátneho náboženstva, rušenie náboženských škôl, zákaz nosenia náboženských odevov mimo mešity, zákaz polygamie, nahradenie arabského písma latinkou, nahradenie islamského kalendára európskym, volebné právo pre ženy a iné.

Po neúspechu Grécka vo vojne pokračoval v krajine boj o moc. V roku 1924 došlo k zmene režimu, keď vznikla druhá grécka republika. Po víťazstve vo voľbách 1928 sa

¹⁸ BLANCHARD, Raoul: The exchange of populations between Greece and Turkey. 1925. In: *Geographical Review*. s. 452 – 453

¹⁹ SFETAS, Spyridon: The legacy of the Treaty of Lausanne in the light of Greek-Turkish relations in the twentieth century: Greek perceptions of the Treaty of Lausanne. 2015. In: *Balkanica*. s. 196

²⁰ HJ AB RAHMAN, Asyraf et al.: Modernization of Turkey under Kamal Atatürk. 2015. In: *Asian Social Science*. s. 204

vrátil k moci Venizelos. Obdobie po návrate Venizela na post premiéra skutočne znamenalo zlepšenie bilaterálnych vzťahov s Tureckom. Prvým významným míľnikom pri urovnávaní vzťahov bol Ankarský dohovor z roku 1930, ktorý doriešil niektoré otázky súvisiace s presunom obyvateľstva po roku 1923, ako napríklad postavenie ortodoxného patriarchátu a odškodnenia za majetok, ktorý po sebe zanechali vystaňovalci. Ešte v tom istom roku navštívil Venizelos Ankaru a v roku 1931 potvrdil priateľské vzťahy krajín turecký premiér Ismet İnönü návštevou Atén.

Posilnenie vzťahov pokračovalo aj po odchode Venizela a bolo ovplyvňované Bulharskom a Talianskom, ktoré obe krajiny vnímali ako revizionistické sily v regióne, ktoré spochybňovali usporiadanie z Lausanne.²¹ Z toho dôvodu sa Grécko a Turecko stali v roku 1934 spolu s Juhosláviou a Rumunskom súčasťou Balkánskeho paktu, ktorý garantoval vtedajšie územné usporiadanie a zároveň určoval povinnosti krajín v prípade napadnutia člena paktu nebalkánskou krajinou. Pakt bol naštbený v roku 1937, keď Juhoslávia podpísala dohody o priateľstve s Bulharskom a Talianskom. Pakt prestal fungovať v roku 1941 po tom, ako krajiny Osi vtrhli do Juhoslávie. Na jednej strane teda pakt slúžil ako nástroj zblíženia Grécka a Turecka, avšak ako celok nedokázal garantovať bezpečnosť svojich členov.

Grécko-turecké zblíženie sa uskutočňovalo aj prostredníctvom posilnenej obchodnej spolupráce. Obchodné dohody boli podpísané postupne v rokoch 1933, 1934 a 1938.

Už z názvu „druhá svetová vojna“ vyplýva, že tento konflikt z rokov 1939 – 1945 sa dotkol širokého spektra štátov, ktoré ovplyvnil. Nebolo tomu inak ani v prípade Grécka a Turecka, hoci ich pozícia bola odlišná. Grécko od októbra 1940 čelilo vojskám Mussoliniho. Aj vďaka britskej podpore bol grécky odpor spočiatku úspešný, no útoku Nemecka v apríli 1941 už vzdorovať nedokázalo a bolo rozdelené na okupačné zóny Nemecka, Talianska a Bulharska. Spomedzi odbojových skupín sa najvýraznejšie presadil Front národného oslobodenia (*Ethnikó Apeleftherotikó Métopo* – EAM) napojený na Komunistickú stranu (*Kommounistikó Kómma Elládas* – KKE). Edson uvádza, že cieľom EAM nebol len odpor voči Nemecku, ale aj prevzatie moci po vojne a nastolenie komunistickej vlády.²² Neochota predstaviteľov EAM spolupracovať v novej vláde Georgiosa Papandreoua, ktorý sa vrátil z exilu v Egypte, viedla k predlžovaniu občianskej

²¹ SFETAS, Spyridon: The legacy of the Treaty of Lausanne in the light of Greek-Turkish relations in the twentieth century: Greek Perceptions of the Treaty of Lausanne. 2015. In: *Balkanica*. s. 205

²² EDSON, Charles F.: Greece during the Second World War. 1967. In: *Balkan Studies*. s. 230

vojny až do roku 1949, kedy boli komunistické sily porazené. Na základe tohto vnútropolitického vývoja ľahko vysvetliť následnú Grécku orientáciu na západ v začínajúcej studenej vojne.

V porovnaní s Gréckom sa druhá svetová vojna pre Turecko odohrávala viac za rokovacím stolom, ako na bojisku. Napriek diplomatickým snahám najmä zo strany Veľkej Británie sa dlho nedarilo získať Turecko na svoju stranu. Neochotu pripojiť sa k spojencom je treba vidieť najmä v slabej výzbroji tureckej armády, obavách z nemeckého útoku a silnej obchodnej spolupráci medzi Nemeckom a Tureckom.²³ Turecko v snahe ostať neutrálnym čo možno najdlhšie, využívalo protichodnosť jednotlivých zmlúv. Po útoku Talianska na Grécko Turci v rozpore so zmluvou medzi Tureckom, Veľkou Britániou a Francúzskom z októbra 1939 ostali naďalej neutrálni. Na druhú stranu žiadna zmluva medzi Gréckom a Tureckom a ani Balkánsky pakt neukladali Turecku povinnosť vyhlásiť vojnu Taliansku.²⁴ Turecká nečinnosť pri útoku Bulharska na Grécko už však záväzky Balkánskeho paktu porušovala, preto o Turecku nemôžeme o hovoriť ako o spoľahlivom partnerovi.

Obrat v prístupe Turecka sa dá pozorovať až v čase, keď bola porážka Nemecka na dohľad. K oficiálnemu vyhláseniu vojny Nemecku došlo až 23. februára 1945. Tento krok môžeme označiť ako snahu Turkov vyhnúť sa povojnovej izolácii.

Druhá svetová vojna nebola pre vzájomné vzťahy najlepším obdobím. Začiatok studenej vojny však prispel k opätovnému zlepšeniu. Dôvodom boli spoločné obavy krajín zo Sovietskeho zväzu (ZSSR) a komunistickej ideológie. Grécku skúsenosť s komunistami sme popísali vyššie. V prípade Turecka šlo najmä o územné nároky ZSSR a snahy o revíziu Dohovoru z Montreux, na základe ktorého Turecko kontrolovalo úžiny Čierneho mora Bospor a Dardanely.

V súlade s Trumanovou doktrínou z 12. marca 1947 začala integrácia Grécka a Turecka do západných štruktúr. Krajiny prijali Marshallov plán a v roku 1952 obe krajiny vstúpili do Severoatlantickej aliancie (NATO). Uprednostňovanie spolupráce v rámci NATO pred sledovaním vlastných záujmov ale netrvalo dlho. Kameňom úrazu sa v 50. rokoch 20. storočia stal Cyprus.

²³ VANDERLIPPE, John M.: A cautious balance: The question of Turkey in World War II. 2001. In: *The Historian*. s. 64

²⁴ ALEXANDRIS, Alexis: Turkish policy towards Greece during the Second World War and its impact on Greek-Turkish detente. 1982. In: *Balkan Studies*. s.174

1.3 Cyperská otázka

História stredozemného ostrova Cyprus je spájaná s viacerými suverénmi. Svoje stopy tu zanechali Rimania, Byzantská ríša, Benátky či Osmanská ríša. Od roku 1878 bol v správe Veľkej Británie, ktorá ho získala práve od Osmanov. V čase britskej nadvlády bol ostrov obývaný takmer výlučne Grékmi (78 %) a Turkami (18 %).²⁵ Práve národnostné zloženie sa stalo spúšťačom konfliktu, avšak až do 50. rokov boli problémy menšieho charakteru.²⁶ Cieľom politickej elity gréckych Cyperčanov, ktorá bola zosobnená v cirkvi, bol tzv. *Enosis*, teda zjednotenie s Gréckom. Na podporu tejto myšlienky zorganizovala cirkev začiatkom 50. rokov neoficiálne referendum, v ktorom sa za zjednotenie postavilo 96 % gréckych Cyperčanov.²⁷ Na podporu *Enosis* a zosadenie britskej vlády vznikla v roku 1955 ozbrojená Národná organizácia cyperských bojovníkov (*Ethniki Organosis Kyprion Agoniston* – EOKA). Jej vytvorenie viedlo recipročne k vzniku Tureckej organizácie odporu (*Türk Mukavemet Teşkilati* – TMT) v roku 1958. Tureckí Cyperčania pochopiteľne nemohli súhlasiť s *Enosis*, pretože nechceli byť považovaní v novom štáte za menšinu. Z toho dôvodu sa v turecko-cyperskej komunite presadila myšlienka *Taksim*, teda rozdelenie ostrova na dve časti. Násilné incidenty medzi oboma komunitami si vyžiadali medzi rokmi 1955 – 1959 zhruba 500 obetí.²⁸

Cyperská otázka bola v priebehu 50. rokov diskutovanou témou aj na pôde Organizácie spojených národov. V roku 1954 sa Gréci pokúsili presadiť *Enosis* prostredníctvom práva národa na sebaurčenie, avšak boli prehlasovaní, pričom okrem Islandu nepodporil Grécko žiaden štát NATO.²⁹ V rokoch 1957 a 1958 došlo Valné zhromaždenie OSN k rovnakému výsledku a vyzvalo na riešenie sporu zainteresovanými stranami.

Zainteresované strany naozaj dospeli k spoločnému riešeniu. 19. februára 1959 boli predstaviteľmi Grécka, Turecka, Veľkej Británie a oboch cyperských komunít podpísané dohody z Zürichu a Londýna, ktoré zaviedli spoločnú správu ostrova a na základe ktorých vznikla 16. augusta 1960 samostatná Cyperská republika. Podľa týchto dohôd bude

²⁵ HATZIS, Aristides: A political history of modern Greece 1821 – 2018. 2019. In: *Encyclopedia of Law and Economics*. s. 10

²⁶ KLIOT, Nurit – MANSFIELD, Yoel: The political landscape of partition. 1997. In: *Political Geography*. s. 496

²⁷ CORBIC, Dusan: An overview of Greek-Turkish relations in the 20th century. 2020. In: *Security and Crisis Management – Theory and Practice: Safety for the Future 2020 Proceedings*. s. 171

²⁸ SOUTER, David: An island apart: A review of the Cyprus problem. 1984. In: *Third World Quarterly*. s. 660

²⁹ CHOURCHOULIS, Dionysios – KOURKOUVELAS, Lykourgos: Greek perceptions of NATO during the Cold War. 2012 In: *Southeast European and Black Sea Studies*. s. 500

prezidentom grécky Cyperčan a viceprezident turecký Cyperčan. Obe pozície získali právo veta v oblasti zahraničných vecí, obrany a bezpečnosti.³⁰ Nový parlament tvorilo 50 poslancov zastúpených v pomere 70 % grécki Cyperčania a 30 % tureckí. Rovnakým pomerom si komunity rozdelili aj 10 ministerských kresiel, pričom prezident a viceprezident menovali ministrov svojej komunity. Zmluva o garanciách umožnila Grécku, Turecku a Veľkej Británii spoločne, alebo jednotlivo zasiahnuť v prípade porušenia dohôd a poriadku na ostrove. Okrem toho bola Grécku povolená prítomnosť 950 a Turecku 650 vojakov.

Novovytvorená situácia však pokoj na ostrov nepriniesla, skôr naopak. Výsledok dohôd však mohol viac vyhovovať tureckým Cyperčanom. Pre Grékov a gréckych Cyperčanov bolo nenaplnenie myšlienky *Enosis* porážkou. Nový prezident Cypru Makarios III. však prakticky od začiatku spochybňoval dohody z Londýna a Zürichu. Neochota implementovať dohodnuté ustanovenia znamenala zvrútenie systému v roku 1963 a podnietila začiatok ozbrojených stretnutí. V období od 21. decembra 1963 do 10. augusta 1964 si vyžiadali životy asi 350 tureckých Cyperčanov a 200 gréckych Cyperčanov.³¹ Násilnosti boli sprevádzané migráciou obyvateľstva z dôvodu strachu. Bölükbaşı uvádza, že tureckí Cyperčania boli vytlačení do enkláv, ktoré pokrývajú menej ako 5 % cyperského územia.³² V takomto vývoji bolo Turecko pripravené intervenovať. Od vojenskej akcie bolo upustené po výzve amerického prezidenta Lyndona Johnsona adresovanej tureckému premiérovi Ismetovi İnönü, podľa ktorej zásah na Cypre povedie k stretu s Gréckom (členom NATO) a môže viesť k zapojeniu ZSSR, ktorý podporoval Makaria. V takom prípade by Turecko nemohlo rátať s podporou NATO. Uvedomujúc si svoju osamotenosť a možnosť stretu so ZSSR viedla Turecko k opusteniu myšlienku ozbrojeného zásahu.

O stabilizáciu situácie sa začala pokúšať OSN. Na základe rezolúcie č. 186 zo 4. marca 1964 boli zriadené mierové sily The United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP), ktorá je na ostrove prítomná až do dnešných dní. Vďaka mierovým silám bola situácia až do roku 1967 stabilnejšia. Zvrat však nastal, keď sa k moci 21. apríla 1967 dostala v Grécku vojenská junta, odhodlaná vyriešiť problém na Cypre v zmysle myšlienky *Enosis*. 15. novembra 1967 zaútočila Cyperská národná garda pod velením generála Grivasa na turecko-cyperské obce Theodoros a Kophinou. Turecko po druhýkrát

³⁰ BÖLÜKBAŞI, Suha: The Cyprus dispute and the United Nations: Peaceful non-settlement between 1954 and 1996. 1998. In: *International Journal of Middle East Studies*. s. 414

³¹ KLIOT, Nurit – MANSFIELD, Yoel: The political landscape of partition. 1997. In: *Political Geography*. s. 500

³² BÖLÜKBASI, Suha: Boutros-Ghali's Cyprus initiative in 1992: why did it fail? 1995. In: *Middle Eastern Studies*. s. 461.

hrozilo vojenskou intervenciou. Rovnako ako v roku 1964 odvrátila túto hrozbu americká diplomacia.

Makarios si uvedomil, že vyriešiť problém na Cypre a zároveň sa vyhnúť tureckému zásahu nie je možné, a tak zmenil svoju politiku, čo však neakceptovala vojenská junta v Grécku. Táto zmena viedla až k začiatkom rokovaní oboch komunít prostredníctvom Raufa Denktasha a Glavka Cleridesa, ktoré však neviedli k vzájomnej dohode. Pre Makaria obrat v politike vytvoril hrozbu v podobe Grécka. Po ďalšom prevrate v roku 1973 sa nová vojenská junta rozhodla vyriešiť problém na Cypre odstránením Makaria. K puču, ktorý viedla Cyperská národná garda a EOKA-B pod vedením generála Grivasa došlo 15. júla 1974. Prevrat na Cypre a dosadenie nového prezidenta Nicosu Sampsona vnímala Ankara ako krok k *Enosis*, a preto 20. júla 1974 uskutočnila inváziu na Cyprus, po ktorej turecké sily okupovali 37 % ostrova. Zároveň zahynulo 3 500 ľudí, 180 000 gréckych a 65 000 tureckých Cyperčanov opustilo svoje domovy.³³ Invázia rozdelila ostrov na južnú časť, ktorú ovláda Cyperská republika (medzinárodne uznaná) a severnú časť, kde v roku 1983 vznikla Severocyperská turecká republika (uznaná len Tureckom). OSN podnikla viaceré kroky smerom k vyriešeniu situácie, avšak doposiaľ vždy narazila na výhrady strán.

Cyperský problém výrazne ovplyvnil vzájomné vzťahy Grécka a Turecka. Výsledok situácie ukazuje, že obe krajiny spolu s Veľkou Britániou nedokázali zabezpečiť nezávislosť Cypru, teda nedokázali naplniť ustanovenia Zmluvy o garanciách. Konanie oboch strán potvrdzuje, že myšlienka nezávislého jednotného Cypru je viac utópiou, ako realizovateľným plánom. Obe komunity sa totiž viac stotožňovali so svojimi materskými krajinami, ako s Cyprom. Okrem bilaterálnych vzťahov poškodil spor aj vzťahy krajín s NATO, z dôvodu neochoty postaviť sa v konflikte na jednu, či druhú stranu.

1.4 Konflikt v Egejskom mori

Druhým závažným a dlhotrvajúcim problémom Grécka a Turecka sa po Cypre stala oblasť Egejského mora. Vznik sporu datujeme do začiatku 70. rokov, teda do obdobia, keď spor na Cypre eskaloval, čo vzájomnú dôveru ešte viac podkopalo. Paradoxne môže vyznieť fakt, že spor v Egejskom mori vznikol práve v období, kedy sa medzinárodné spoločenstvo snažilo o úpravu morského práva, ktorá nakoniec vyústila aj do podpísania

³³ SOUTER, David: An island apart: A review of the Cyprus problem. 1984. In: *Third World Quarterly*. s. 664

Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve v roku 1982 (ďalej len Dohovor). Dôležité je tiež poznamenať, že stranou Dohovoru je len jedna z dvoch sporiacich sa krajín – Grécko. Komplikovaná geografia podporená vlastnými záujmami (ekonomickými a bezpečnostnými) oboch krajín sformovala nezhody v nasledujúcich oblastiach:

1. delimitácia kontinentálneho šelfu,
2. šírka pobrežného mora,
3. vzdušný priestor,
4. demilitarizácia ostrovov,
5. vlastníctvo ostrovov a skál.³⁴

Pre potreby tejto práce je potrebné definovať pojmy, akými sú kontinentálny šelf a pobrežné more. Podľa Dohovoru kontinentálny šelf *„zahrňuje morské dno a podložie, ktoré leží za hranicami pobrežného mora po celej prirodzenej dĺžke pevninského územia až k vonkajšej hranici kontinentálneho okraja alebo do vzdialenosti 200 námorných míľ od základných línií, od ktorých sa meria šírka pobrežného mora tam, kde vonkajšia hranica kontinentálneho okraja nedosahuje túto vzdialenosť.“* Pobrežné more je územím štátu za hranicou pevninského územia. *„Každý štát má právo určiť šírku svojho pobrežného mora až po hranicu nepresahujúcu 12 námorných míľ, ktorá sa meria od základných línií.“*³⁵

Štát má vo svojom kontinentálnom šelfe práva na prieskum a využívanie zdrojov a práve to je základom sporu. Nebyť objavu ropy v Egejskom mori, spor o kontinentálny šelf by zrejme neexistoval. Turecko v rokoch 1974 a 1976 vyslalo do oblasti prieskumné plavidlá, na čo Grécko reagovalo podaním žiadosti na Medzinárodný súdny dvor, ktorý však odmietol v spore konať. Obe krajiny odôvodňujú svoje nároky rozdielne. Zatiaľ čo Grécko zakladá tvrdenie na zmluvných ustanoveniach, argumenty Turecka sú skôr politickými a ekonomickými.³⁶ Sporným bodom je článok 121 Dohovoru, ktorý priznáva nárok na kontinentálny šelf aj ostrovom. Turecko tento článok spochybňuje a tiež tvrdí, že kontinentálny šelf je predĺžením polostrova Malej Ázie a nie gréckych ostrovov.

³⁴ VASSALOTTI, Julia: Rough seas: The Greek-Turkish Aegean Sea dispute and ideas for resolution. 2011. In: *Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev.* s. 387

³⁵ ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV: *Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve* (z 10. decembra 1982). [cit.2022-06-06]. Dostupné na: <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=EL)>

³⁶ MANN, Stephen: The Greek-Turkish dispute in the Aegean Sea: Its ramification for NATO and the prospects for resolution. 2001. s. 15

Na základe týchto argumentov sa líši aj spôsob, akým bol záujem riešiť spor. Grécka strana opierajúc sa o ustanovenia Dohovoru preferuje riešenie súdnou cestou. Turecko naopak žiada bilaterálne rokovania.³⁷

Ďalším sporným bodom je šírka pobrežného mora. Rovnako ako v prípade kontinentálneho šelfu aj pri pobrežnom mori sa dá Dohovor označiť za spúšťač sporu. Normou pre šírku pobrežného mora v Egejskom mori bolo 6 námorných míľ. Dohovor však túto hranicu zvýšil na 12 námorných míľ a tým dal Grécku možnosť legálne zväčšiť svoje územie, pretože na základe už spomínaného článku 121 prislúcha pobrežné more aj ostrovu. Bahcheli uvádza, že aplikácia 12 námorných míľ by zväčšila podiel Grécka v mori z 35 % na 64 %, zatiaľ čo turecký podiel by vzrástol z 8,3 % na 8,8 %, čo je pre Turecko neakceptovateľné a viedlo by k vojne.³⁸ Turecko sa tiež obáva blokovania svojich lodí v smere z a do Stredozemného mora.³⁹ To však nie je právne možné, pretože v pobrežnom mori je zachovaná zásada pokojného prechodu.

V súvislosti s Egejským morom treba pri grécko-tureckých vzťahoch spomenúť aj vzduch. Problémovým je grécky nárok na vzdušný priestor o šírke 10 míľ. Turecká strana tvrdí, že šírka národného vzdušného priestoru by mala zodpovedať šírke pobrežného mora. Grécka strana udáva protiargument, že Turecko akceptovalo túto šírku ešte v roku 1931.⁴⁰ Môžeme skonštatovať, že obe krajiny vnímajú hranicu 10 míľ ako snahu svojho suseda o väčšiu kontrolu Egejského mora.

Tak ako vzdušný priestor, aj militarizácia ostrovov v Egejskom mori je problémom odvodeným od Cypru. Demilitarizácia ostrovov zakotvená v Lausannskej zmluve, Dohovore z Montreux, či Zmluve z Paríža bola vyústením historického vývoja, ktorý sme popísali v predchádzajúcich podkapitolách. Vyzbrojovanie ostrovov, z ktorých časť sa nachádza len pár kilometrov od pobrežia Turecka je Tureckom vnímané ako bezpečnostná hrozba. Grécko, ktoré zmluvy porušilo obhajovalo svoje konanie potrebou sebaobrany. Táto myšlienka je potvrdená aj faktom, že Grécko začalo s militarizáciou ostrovov až po tom, ako bola na pobreží Turecka zriadená štvrtá turecká armáda.⁴¹

³⁷ VASSALOTTI, Julia.: Rough seas: The Greek-Turkish Aegean Sea dispute and ideas for resolution. 2011. In: *Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev.* s. 395 – 396

³⁸ BAHCHELI, Tozun: The potential for conflicts on Greek-Turkish Relations. 2000. In: *Jahrbuch für internationale Sicherheitspolitik.* s. 2

³⁹ VAN DYKE, Jon M.: The Aegean sea dispute: options and avenues. 1996. In: *Marine Policy.* s. 401

⁴⁰ HERACLIDES, Alexis - ÇAKMAK, Gizem A.: *Greece and Turkey in conflict and cooperation: from Europeanization to de-Europeanization.* 2019. s. 92

⁴¹ MANN, Stephen: The Greek-Turkish dispute in the Aegean Sea: Its ramification for NATO and the prospects for resolution. 2001. s. 30

Poslednou časťou komplexného problému Egejského mora je vlastníctvo niektorých ostrovov. Najčastejšie spomínaným prípadom v literatúre je eskalácia napätia na Imia/Kardak⁴² v januári roku 1996, keď turecké plavidlo odmietlo pomoc Grékov s odôvodnením, že sa nachádza na tureckom území. Spor o malý a prakticky bezvýznamný ostrov v blízkosti tureckého pobrežia zmobilizoval ozbrojené sily oboch krajín. Imia/Kardak kríza nakoniec skončila stiahnutím síl obidvoch krajín, čo sa podarilo s prispením americkej diplomacie.⁴³ Napriek odvrátenie ozbrojeného konfliktu ostáva Imia/Kardak nevyriešeným problémom.

Zložitosť problému Egejského mora nenahráva rýchlym riešeniam. Napriek niektorým snahám o normalizáciu vzťahov (napr. podpis Davoskej deklarácie v roku 1988 tureckým premiérom Turgutom Özalom a gréckym náprotivkom Andreasom Papandreoum) došlo v priebehu 70. až 90. rokov k incidentom, ktoré podnietili nevraživosť voči druhej strane. Sledovanie vlastných záujmov a obava z vojenskej a hospodárskej dominancie svojho suseda boli príliš silným faktorom ovplyvňujúcim spolužitie v Egejskom mori.

1.5 Seizmická diplomacia

Za tretie obdobie zblíženia Turecka a Grécka po 30. a 50. rokoch 20. storočia môžeme považovať prelom milénia. Jedným z dôvodov bolo spoločné nešťastie v podobe silných zemetrasení v roku 1999. Zemetrasenie v Turecku zo 17. augusta 1999 usmrtilo viac ako 17 000 ľudí a poškodilo takmer 250 000 budov. V Grécku si vyčíňanie prírody 7. septembra 1999 vyžiadalo 143 obetí a 50 poškodených budov.⁴⁴ Vzájomná pomoc pri odstraňovaní katastrofy vyznieva až prekvapivo, berúc do úvahy, že od krízy na Imia/Kardak uplynuli len 3 roky a len rok od kauzy skrývania lídra Kurdskej strany pracujúcich PKK Abdullaha Öcalana na gréckej ambasáde v Keni. Táto spolupráca sa v literatúre často označuje ako tzv. „seizmická diplomacia“. Zlepšovanie vzťahov vyvrcholilo na summite EÚ v Helsinkách v decembri 1999, kedy Grécko podporilo členstvo Turecka v tomto európskom zoskupení. Jedným z dôvodov, pre ktoré bolo zblíženie z konca 90. rokov tým najambicióznejším bola okrem podpory politikov aj

⁴² Označenie toho istého ostrova v gréckom jazyku (Imia) a v tureckom jazyku (Kardak).

⁴³ CORBIC, Dusan: An overview of Greek-Turkish relations in the 20th century. 2020. In: *Security and Crisis Management – Theory and Practice: Safety for the Future 2020 Proceedings*. s. 173

⁴⁴ GANAPATI, N. Emel - KELMAN, Ilan - KOUKIS, Theodore: Analysing Greek-Turkish disaster-related cooperation: A disaster diplomacy perspective. 2010. In: *Cooperation and conflict*. s.162

podpora verejnosti.⁴⁵ Za touto podporou môžeme hľadať aj určitý psychologický efekt súvisiaci so zemetraseniami. Avšak pripísať zlepšenie vzájomných vzťahov len zemetraseniam by nebolo správnym úsudkom. Ker-Lindsay tvrdí, že spolupráca prebiehala už pred augustom 1999.⁴⁶ Posilnenie bilaterálnej spolupráce boli diskutované v júni 1999 na úrovni ministrov zahraničných vecí, teda ešte pred augustovým nešťastím. Pomoc, ktorú poskytli obe strany pri zemetraseniach v lete 1999 boli už len vyústením začatej spolupráce a nie jej spúšťačom. V roku 2000 bolo podpísaných 10 bilaterálnych zmlúv.⁴⁷ Druhým dychom treba dodať, že zvýšená spolupráca sa týkala nekritických oblastí, teda neriešila skutočne páľčivé témy ako Egejské more a Cyprus.

Bez ohľadu na to, aký význam mala pre vzájomné vzťahy seizmická diplomacia, rok 1999 priniesol pozitívny impulz a nádej, že zblíženie nebude len krátkodobou záležitosťou.

Cieľom tejto kapitoly bolo zachytiť historický vývoj vzťahov Grécka a Turecka. Na základe uvedeného tvrdíme, že formovanie vnímania svojho suseda bolo spôsobené útlakom v podobe stáročnej prítomnosti Osmanskej ríše na území Grécka, a naopak snaha o revanš v podobe okupácie Malej Ázie po prvej svetovej vojne. Fázy zblíženia, ktoré sme popísali v tejto kapitole mohli naznačovať, že tento psychologický aspekt bol prekonaný. Vznik sporu na Cypre a zainteresovanosť oboch aktérov doňho nám však ukazuje niečo iné. Z toho dôvodu tvrdíme, že bezpečnostná hrozba, ktorú vnímajú Grécko a Turecko je spôsobená práve otázkou Cypru, ktorý preto vnímame ako kľúčový pri vzájomných vzťahoch.

Problém Egejského mora je čiastočne len vyústením a pokračovaním problému z Cypru. Napriek spomínanej bezpečnostnej hrozbe nespochybňujeme tvrdenie, že konania oboch krajín sú poháňané aj ekonomickými záujmami a snahou presadiť sa v regióne nielen na úkor Grécka resp. Turecka.

Z uvedeného vyplýva, že Cyprus a Egejské more sú dvoma kritickými bodmi, ktoré pokiaľ nie sú vyriešené, nemôžeme hovoriť o zlepšení vzťahov. Nasledujúce kapitoly sa zamerajú na politické a ekonomické aspekty vzájomných vzťahov od začiatku nového milénia.

⁴⁵ OGUZLU, Tarik: How encouraging is the latest Turkish-Greek reconciliation process?. 2004. *Journal of Contemporary European Studies*. s. 94

⁴⁶ KER-LINDSAY, James: Greek-Turkish rapprochement: The impact of disaster diplomacy?. 2000. In: *Cambridge Review of International Affairs*. s. 229

⁴⁷ GANAPATI, N. Emel - KELMAN, Ilan - KOUKIS, Theodore: Analysing Greek-Turkish disaster-related cooperation: A disaster diplomacy perspective. 2010. In: *Cooperation and conflict*. s. 174

2 Cieľ a metodika práce

2.1 Hlavný cieľ a čiastkové ciele

Cieľom našej práce je prognózovať budúci vývoj grécko-tureckých vzťahov v 21. storočí a odpovedať na otázku, do akej miery ovplyvňuje historický kontext týchto vzťahov súčasnosť.

Pre dosiahnutie vytýčeného cieľa sme určili dva čiastkové ciele, ktoré budú základom pre celkové hodnotenie. Pri určovaní týchto cieľov sme vychádzali z premisy, že vzťahy krajín sú tvorené vzťahmi politickými a ekonomickými. Preto prvým čiastkovým cieľom je analyzovanie domácej politickej scény oboch krajín, ktoré formujú zahraničnú politiku resp. v užšom vymedzení politiku Turecka voči Grécku a naopak. Na základe jazyka použitého na oficiálnych webových stránkach ministerstiev zahraničných vecí Grécka a Turecka sa domnievame, že dosiahnutie politickej zhody bude náročným procesom.

Druhým čiastkovým cieľom je analýza ekonomických vzťahov. Vychádzajúc z predpokladu, že vzájomná ekonomická spolupráca musí byť zakotvená v dobrých politických vzťahoch, budeme v chronologickom vývoji 21. storočia pozorovať zahraničný obchod a investície. Cieľom je zistiť, či výkyvy v sledovaných veličinách spočívajú v zhoršujúcej resp. zlepšujúcej sa politickej situácii. Napriek významu ekonomickej spolupráce v globalizovanom svete musia byť pre pozitívne hodnotenie celkového spolunažívania a odhadu trendu kladne hodnotené oba druhy vzťahov.

2.2 Metodika práce

Skúmaným objektom bakalárskej práce sú vzájomné vzťahy Grécka a Turecka, pričom práca sleduje politické aj ekonomické aspekty.

Prvá kapitola poskytuje čitateľovi historický prehľad a základné informácie potrebné pre štúdium grécko-tureckých vzťahov, ktoré sa formovali od 14. storočia. Kapitulu časovo ohraničujeme koncom predchádzajúceho milénia. Využitím syntézy sa pokúšame zhrnúť problémy minulosti, ktorých presah podľa nášho názoru možno sledovať dodnes.

Tretia kapitola analyzuje zameranie zahraničnej politiky sledovaných krajín. Pri analýze vychádzame z primárnych zdrojov, akými sú oficiálne stanoviská predstaviteľov výkonnej moci a iných štátnych autorít. Okrem nich využívame aj poznatky iných autorov. Hodnotenia vyhlásení predstaviteľov štátu dopĺňame o informácie týkajúce sa ozbrojených síl. Pre účely našej práce sme sa zamerali na ukazovateľ výdavkov štátu na obranu vyjadrených v percentách HDP. Údaje čerpáme z databázy Stockholm International Peace Research Institute.

Štvrtá kapitola sa venuje ekonomickým vzťahom krajín, pričom sme zvolili analýzu vzájomného zahraničného obchodu prostredníctvom exportu, importu a priamych zahraničných investícií. Údaje čerpáme z databáz Národnej banky Grécka a Štatistického inštitútu Turecka. Zozbierané údaje sledovaných ekonomických veličín interpretujeme v kontexte politickej situácie. V tretej a štvrtej kapitole sme pri interpretácii číselných údajov využili aj metódu deskripcie.

3 Politický kontext grécko-tureckých vzťahov v 21. storočí

Zahraničná politika, ako už z názvu vyplýva, riadi politiku štátu smerom navonok. Je však prirodzené, že aj zahraničná politika sa tvorí „doma“. Z toho dôvodu bude naším záujmom sledovať politický vývoj v oboch krajinách, ktorý zahraničnú politiku výrazne determinuje. V tejto kapitole budeme sledovať vládnu rétoriku na obidvoch stranách Egejského mora s cieľom dospieť k záveru, či existuje na jednej, či druhej strane politická vôľa zlepšiť vzájomné vzťahy.

3.1 Turecko

3.1.1 Od nástupu AKP po koniec desaťročia

Politika Turecka v 21. storočí je ovládaná stranou Spravodlivosť a rozvoj (*Adalet ve Kalkınma Partisi* – AKP). Strana vznikla v roku 2001 z členov Strany cnosti, ktorá bola na základe rozhodnutia súdu zakázaná. V novembri 2002 sa strane AKP prvýkrát podarilo vyhrať parlamentné voľby. Pozoruhodný na tomto víťazstve je fakt, že strana má islamské korene. Pripomíname, že Turecko založené na tradícii prezidenta Kemala je sekulárnou krajinou.

Od roku 2002 riadi strana krajinu až do dnešných dní. Súčasný prezident Recep Tayyip Erdoğan bol od vstupu strany do politiky kľúčovou postavou a v roku 2003 sa stal premiérom. Vedúcu pozíciu pri formovaní zahraničnej politiky Turecka zohrával Ahmet Davutoğlu, v tom čase poradca premiéra Erdoğan pre zahraničnú politiku.⁴⁸ Azda najvýznamnejším dielom Davutoğla bola Strategická hĺbka⁴⁹ z roku 2001, v ktorej definoval smerovanie tureckej zahraničnej politiky. Zdôraznil v nej historickú hĺbku Turecka danú dedičstvom Osmanskej ríše. Druhým rozmerom je hĺbka geografická, vďaka ktorej môže Turecko vplývať na viaceré regióny. Davutoğlu v roku 2010 v rozhovore pre think-tank Council on Foreign Relations uviedol: „*Turecko je európska krajina, ázijská krajina, krajina Blízkeho východu, balkánska krajina, kaukazská krajina, sused Afriky, čiernomorská krajina, kaspická krajina*“.⁵⁰

⁴⁸ SÖZEN, Ahmet: A paradigm shift in Turkish foreign policy: Transition and challenges. 2010. In: *Turkish Studies*. s. 111

⁴⁹ V originálnom vydaní nesie názov *Stratejik Derinlik*.

⁵⁰ COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS: *A Conversation with Ahmet Davutoğlu*. [cit.2022-04-04]. Dostupné na: <<https://www.cfr.org/event/conversation-ahmet-davutoglu-0>>

Jedným z princípov Davutoğluovej doktríny je tzv. politika nulových problémov so susedmi. Zdá sa, že v prvých rokoch vlády sa Turecko skutočne riadilo voči Grécku týmto princípom. Obdobie po nástupe AKP k moci možno označiť za lepšie v histórii grécko-tureckých vzťahoch. Dôvodom je zbližovanie Turecka s EÚ, ktoré začalo už pred vládou AKP, o čom píšeme v predchádzajúcej kapitole. EÚ dala Turecku jasne najavo, že vyriešenie otázky Cypru a Egejského mora sú pre členstvo nutnosťou. Podľa záverov helsinského samitu z decembra 1999 vyriešia krajiny svoje spory v súlade s Chartou OSN. V prípade ak k tomu nedôjde, prednesú spor pred Medzinárodným súdnym dvorom (MSD).⁵¹

Turecko uskutočnilo viaceré reformy, na ktoré poukazovali aj pravidelné reporty Európskej komisie, okrem iného aj reformy, ktoré znížili vplyv armády na tvorbe zahraničnej politiky, čo v kontexte predchádzajúcich vojenských pnutí z konca milénia treba hodnotiť pozitívne. Rovnako Turecko súhlasilo s konaním pred MSD, pokiaľ sa spor nevyrieši rokovaním. Zmena zahraničnej politiky Turecka voči Grécku bola vyjadrená v Národnom bezpečnostnom politickom dokumente, v ktorom už neoznačovalo Grécko ako existenčnú bezpečnostnú hrozbu.⁵²

V súlade s požiadavkami EÚ AKP pod Erdoğanovým vedením deklarovala podporu pre plán OSN zjednotiť ostrov, tzv. Annanov plán.⁵³ Bez ohľadu na výsledok EÚ vopred deklarovala, že Cyprus sa 1. mája 2004 stane jej členom aj so súhlasom Grécka. Vláda AKP s týmto krokom nesúhlasila, pretože si uvedomovala, že členstvo Cypru môže byť prekážkou pri vstupných rokovaniach Turecka. Napriek týmto obavám prístupový proces pokračoval a po splnení Kodanských kritérií koncom roku 2004 rozhodla Európska rada o začiatku prístupových rokovaní 3. októbra 2005.

Zaujímavým príkladom podporujúcim názor, že Turecko uskutočňovalo kroky smerom k EÚ a z toho dôvodu bolo ochotné reagovať ústretovo voči Grécku, je kolízia dvoch stíhacích lietadiel F-16 neďaleko ostrova Karpathos medzi Krétou a Rodosom z mája 2006, pri ktorej došlo k úmrtiu gréckeho pilota. S cieľom vyriešiť tento incident krajiny komunikovali prostredníctvom ministrov zahraničných vecí Dory Bakoyannis a Abdullaha Güla. Vo vyhlásení oboch ministrov sa uvádza, že tento incident nesmie

⁵¹ EUROPEAN UNION: *Presidency conclusions Helsinki European Council 10 and 11 December 1999*. [cit.2022-10-04]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf>>

⁵² ČECH, Lubomír: Turecká zahraničná politika v procese zmien. 2019. In: *Journal of International Relations*. s. 8

⁵³ V referende z 24. apríla 2004 hlasovalo za 64,91 % tureckých Cyperčanov, no 75,83 % gréckych Cyperčanov bolo proti, a preto bolo referendum neúspešné.

ohroziť zlepšovanie vzťahov oboch krajín.⁵⁴ Takéto slova by sme pri podobnom incidente v časoch Imia/Kardak krízy hľadali len ťažko. Ešte v tom istom roku sa stretli aj náčelníci generálnych štábov obidvoch krajín. Napriek zmierlivej komunikácii treba prihliadať na podstatu problému a tou je skutočnosť, že k týmto porušeniam dochádza.

Z toho dôvodu je preto otázne, či v tomto období skutočne voči Grécku uplatňovalo Turecko vyššie spomínaný princíp nulových problémov so susedmi. Začiatkom roku 2008 navštívil grécky premiér Kostas Karamanlis Turecko ako prvý grécky premiér po 49 rokoch. Táto návšteva bola mnohými označovaná ako historická. Potvrdila turecké snahy o vstup do EÚ, no témam, ktoré pre túto prácu považujeme za kľúčové sa vyhla a nanajvýš priniesla politické vyhlásenia bez konkrétnych výstupov.

Začaté prístupové rokovania do EÚ sa vyvíjali veľmi pomaly. Ako príčiny tohto stavu môžeme označiť neochotu členských krajín pokračovať v prístupovom procese a narastajúci euroskepticizmus (prameniacy najmä z riešenia otázky Cypru), ktorý reflektovala vládna garnitúra v Turecku, keď odmietla Dodatočný protokol o Cypre k Ankarskej dohode, čo viedlo k neotvoreniu ďalších prístupových kapitol. Napriek tomu Davutoğlu (v tom čase minister zahraničných vecí) vo svojom článku z roku 2009 „*Turkish Foreign Policy and the EU in 2010*“ tvrdil, že členstvo v EÚ je strategickým cieľom Turecka a Turecko urobí všetko pre jeho dosiahnutie.⁵⁵ Rovnako v článku vyzval EÚ, aby sa bilaterálne spory nestali prekážkou pre vstup Turecka. Z uvedeného možno vyvodiť, že Turecko nebolo ochotné plniť požiadavky EÚ a obetovať svoje záujmy na Cypre a v Egejskom mori za členstvo v EÚ. Z tureckého pohľadu išlo teda o otázky samostatné a nie komplementárne ako ich vnímala EÚ.

Spolupráca s Gréckom sa odklonom od európskeho riešenia nezastavila a naďalej sa rozvíjala v oblastiach označovaných ako *low politics*. Podľa Tsiorisa Turecku situácia zvyšovania spolupráce v oblastiach *low politics* bez riešenia otázok *high politics* vyhovovala.⁵⁶ Otázkam *low politics*, menovite otázkam hospodárskej spolupráci sa budeme venovať v ďalšej kapitole práce.

Analýza politického kontextu vzájomných vzťahov by nebola úplná len zohľadnením medzištátnych návštev, či vyhlásením štátnych predstaviteľov. Nepochybne súčasťou musí byť náhľad na ozbrojené sily, ako jedného z determinantov potenciálu

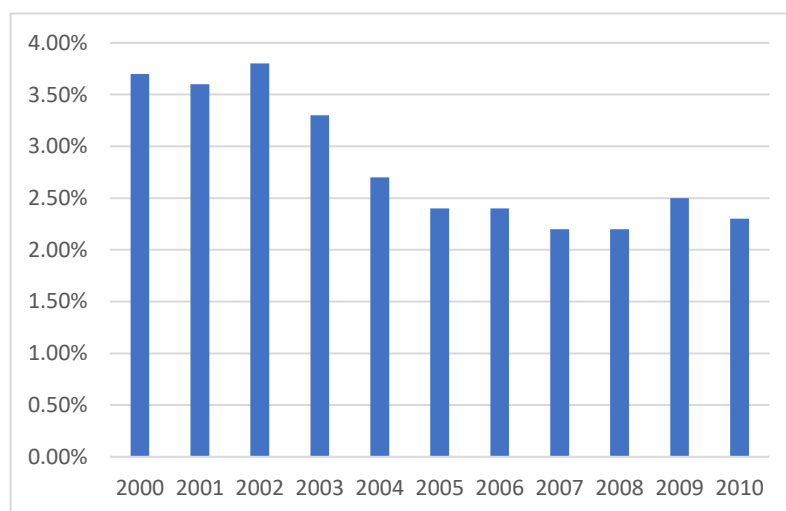
⁵⁴ STURCKE, James: *Turkish pilot rescued after fighter jets crash*. [cit.2022-10-04]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2006/may/23/turkey.jamessturcke>>

⁵⁵ DAVUTOĞLU, Ahmet: *Turkish foreign policy and the EU in 2010*. 2009. In: *Turkish Policy Quarterly*. s. 16

⁵⁶ TSIORIS, Angelos: *Resolution and future prospects of the Greek-turkish conflict*. 2001. s. 13

krajiny. Úlohou tejto práce nie je zameranie sa na organizačnú štruktúru ani technické vybavenie. Pre naše účely sa zameriame na premennú výdavkov na obranu. Graf 1 znázorňuje výdavky Turecka na obranu. Môžeme sledovať, že od nástupu AKP dochádza k poklesu podielu armádnych výdavkov. Týmto netvrdíme, že snahy o zlepšenie vzťahov s Gréckom sú jediným faktorom ovplyvňujúcim tento ukazovateľ. V prípade Turecka treba zdôrazniť ekonomickú krízu v roku 2001, ktorú sa AKP zaviazalo riešiť, a preto muselo nájsť oblasti, v ktorých bolo treba pristúpiť k redukciám. Bez ohľadu na túto skutočnosť ostávalo Turecko krajinou so silným vojenským potenciálom a krajinou NATO, ktorej výdavky sa radili medzi najvyššie.

Graf 1: Výdavky Turecka na obranu v % HDP 2000 – 2010

Zdroj: SIPRI: *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 1988-2020*. [cit.2022-12-04]. Dostupné na:

<<https://sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%2019882020%20as%20a%20share%20of%20GDP%20%28pdf%29.pdf>>

3.1.2 Turecko v druhej dekáde 21. storočia

V druhej dekáde 21. storočia môžeme pozorovať zmenu v zahraničnej politike Turecka. Davutoğlova doktrína, ktorá formovala prvé desaťročie vlády AKP, bola protikladom k zahraničnej politike 90. rokov 20. storočia, v ktorej sme mohli pozorovať výraznejšie použitie vojenskej sily. Posilňovanie tureckého vplyvu prostredníctvom mäkkej sily bolo nahradené bezpečnostne orientovanou zahraničnou politikou.

Asertívnejšia zahraničná politika v priebehu tohto obdobia de facto dostala prístupové rokovania Turecka do EÚ na bod mrazu, čo korešponduje s tvrdeniami predchádzajúcej podkapitoly o odklone Turecka od európskej perspektívy.

Zmena zahraničnej politiky bola ovplyvnená viacerými udalosťami, ako napríklad Arabská jar v moslimských krajinách, alebo nevydarený pokus o vojenský puč 15. júla 2016. Navyše AKP po nezhodách s Erdoğanom opustil stranu jej zahraničnopolitický stratég Davutoğlu. Vo vzťahu ku Grécku je pre nás rozhodujúca námorná doktrína *Mavi Vatan* (Modrá domovina). Predstavená bola v roku 2006 admirálom Cemom Gürdenizom a zobrazuje nároky Turecka v Egejskom, Stredozemnom a Čiernom mori (obrázok 1). Oblasti, na ktoré si Turecko robí nároky zasahujú do nárokov Grécka a Cypru. Jedným z dôvodov týchto nárokov je snaha Turecka vymaniť sa zo závislosti na importe energií, pretože od začiatku storočia sa našli v Stredozemnom mori viaceré ložiská zemného plynu. Podľa tureckého ministerstva zahraničných vecí činí táto závislosť 74 %.⁵⁷ Historické nároky Turecka, ktoré uvádzame v kapitole 1 sa tak vplyvom objavov zemného plynu rozšírili. Jager a Norris vymedzujú tri ciele tejto doktríny:

1. Urobiť z Turecka regionálnu námornú mocnosť,
2. Podporiť turecké námorné nároky,
3. Zabrániť západu obmedziť Turecko.⁵⁸

Obrázok 1: Turecké vody podľa doktríny *Mavi Vatan*

⁵⁷ REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS: *Turkey's international energy strategy*. [cit.2022-17-04]. Dostupné na: <<https://www.mfa.gov.tr/turkeys-energy-strategy.en.mfa>>

⁵⁸ JAGER, Jeff - NORRIS, Andrew: *The Mavi Vatan doctrine and Blue Homeland anthem: A look at Turkey's maritime worldview*. [cit.2022-17-04]. Dostupné na: <<https://cimsec.org/the-mavi-vatan-doctrine-and-blue-homeland-anthem-a-look-at-turkeys-maritime-worldview/>>

Zdroj: INTERNATIONAL INSTITUTE FOR MIGRATION AND SECURITY
RESEARCH: *Turkey's maritime strategy ambitions: The Blue Homeland doctrine (Mavi Vatan)*. [cit.2022-17-04]. Dostupné na: <<https://www.iimsr.eu/post/turkey-s-maritime-strategy-ambitions-the-blue-homeland-doctrine-mavi-vatan>>

Napriek tomu, že táto doktrína pochádza z roku 2006, dlhé roky bola v úzadí. Deriziotis uvádza, že presadzovať sa táto doktrína začína až po roku 2016.⁵⁹ Dôkazom, že *Mavi Vatan* už nie je len periférnou doktrínou, ktorá je považovaná za príliš radikálnu pre vládnucu garnitúru, bola návšteva prezidenta Erdoğan na návšteve Národnej univerzity obrany v Istanbule v roku 2019, počas ktorej pri prejave stál pred mapou zobrazujúcou túto doktrínu. Rovnako túto myšlienku podporuje fakt, že vo februári 2019 sa v týchto moriach uskutočnilo historicky najväčšie námorné cvičenie, ktoré dostalo názov *Mavi Vatan*.

Na podporu svojich nárokov Turecko podpísalo v novembri 2019 dohodu o vytýčení námorných hraníc s Vládou národnej jednoty v Líbyi, ktorou sa snaží delegitimizovať grécke nároky.

Počas obdobia posledných rokov sme mohli pozorovať incidenty, ktoré vyriešeniu sporov nijakým spôsobom nepomáhajú. Známym príkladom je kolízia gréckej a tureckej vojnovéj lode v auguste 2020 medzi Cyprom a Krétou, kde v ozbrojenom sprievode vykonávala prieskum loď Oruc Reis. Túto situáciu označila turecká strana za provokáciu.⁶⁰

Pre potvrdenie nášho názoru, že Turecko sa snaží posilniť svoj mocenský potenciál v súlade s koncepciou neoosmanizmu⁶¹ uvádzame ďalšiu symboliku. Ak sa pozrieme na lode, ktoré vykonávajú vrty alebo prieskum, zistíme, že sú pomenované po sultánoch a admiráloch, ktorí zabezpečili v minulosti Osmanskej ríši námornú dominanciu.

Momentálny vývoj nenasvedčuje tomu, že by Turecko chcelo znížiť politické napätie v Stredomorí. V súčasnosti disponuje Turecko tromi vrtnými loďami a dvomi prieskumnými. V novembri 2021 Turecko oznámilo, že zakúpená štvrtá vrtná loď sa zapojí

⁵⁹ DERIZIOTIS, Anthony: The 'Blue Homeland' and Erdoğan's rhetoric: state doctrine or populist narrative?. 2021. In: *Convergence and confrontation: the Balkans and the Middle East in the 21st century*. s. 20

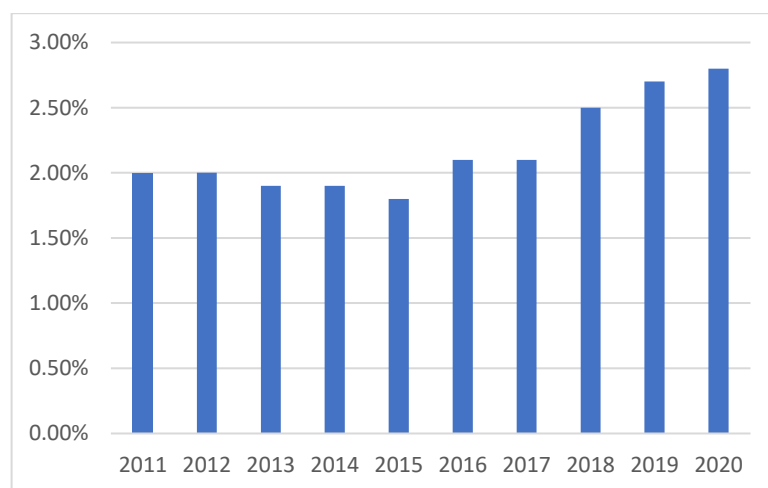
⁶⁰ KAMBAS, Michele – GUMRUKCU, Tuvan: *Greek, Turkish warships in 'mini collision' Ankara calls provocative*. [cit.2022-18-04]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/article/us-greece-turkey-warships-idUSKCN25A161>>

⁶¹ Neoosmanizmus je koncepciou tureckej zahraničnej politiky, ktorej cieľom je posilňovať vplyv na územiach bývalej Osmanskej ríše.

do morských aktivít v lete roku 2022.⁶² Z toho dôvodu očakávame v najbližšej budúcnosti skôr eskaláciu napätia, ako zmierenie.

Výdavky na obranu Turecka v druhom desaťročí ukazujú, že po roku 2015, ktorý sme označili ako kľúčový pre zmenu zahraničnej politiky Turecka, nastáva posun smerom k militarizácii krajiny. Medzi rokmi 2015 – 2020 narástli výdavky vyjadrené ako percento HDP o jeden percentuálny bod (graf 2). Od roku 2016 začínajú výdavky tvoriť výrazne vyšší podiel, ako je záväzok členských krajín NATO, ktorý túto hranicu nastavil na 2 % HDP. Rovnako ani pri druhej dekáde tohto storočia netvrdíme, že jediným dôvodom tohto trendu je presadenie tureckých záujmov na úkor Grécka, či Cypru. Turecko je aktívne v celom regióne. Môžeme spomenúť angažovanie sa v Líbyi, alebo Sýrii. Tento nárast však deklaruje odhodlanie Turecka použiť svoje ozbrojené sily, keď si to budú turecké záujmy vyžadovať.

Graf 2: Výdavky Turecka na obranu v % HDP 2011 – 2020

Zdroj: SIPRI: *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 1988-2020*. [cit.2022-18-04]. Dostupné na:

<<https://sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988-2020%20as%20a%20share%20of%20GDP%20%28pdf%29.pdf>>

Toto konštatovanie je dôležité aj v otázke Cypru. Ankara naďalej deklaruje ochotu brániť občanov severnej časti ostrova. V jej rétorike však môžeme vidieť, že už nehodlá podporiť zjednotenie ostrova tak, ako to bolo zamýšľané napríklad v Annanovom pláne. Prezident Erdoğan sa viackrát vyjadril, že jediným riešením pre ostrov je uznanie dvoch

⁶² ABDULRAZEK, Saeed: *Turkey acquires fourth drilling vessel to explore in the Eastern Mediterranean*. [cit.2022-18-04]. Dostupné na: <<https://english.aawsat.com/home/article/3325981/turkey-acquires-fourth-drilling-vessel-explore-eastern-mediterranean>>

samostatných štátov. Takúto možnosť však vylúčilo Grécko a Cypruská republika. Aj túto politiku treba chápať v kontexte nárokov na územia Stredozemného mora. Uznanie Severocyperskej tureckej republiky by znamenalo vzdanie sa nárokov Cypruskej republiky na teritoriálne more a výlučnú ekonomickú zónu. Turecko by tak s dovoľením Severocyperskej tureckej republiky mohlo legálne vykonávať aktivity v týchto vodách. Takéto riešenie je vysoko nepravdepodobné a len mári možnosti urovnania sporov medzi Tureckom a Gréckom.

Pri hodnotení súčasnosti sa nemôžeme zamerať len na dianie posledný rokov v Stredomorí. Naďalej zostáva sporným Egejské more so všetkými problémami, ktoré zachytávame v prvej kapitole. Pri pozorovaní situácie vo vzdušnom priestore sme v priebehu druhej dekády zaznamenali nárast narušení zo strany Turecka.⁶³

Napriek sľubnému úvodu do nového storočia sme presvedčení, že v Turecku momentálne neexistuje politická vôľa na normalizáciu vzťahov. Tento názor opierame o presadzovanie dvojštátneho riešenia na Cypre, pravidelné strety v Egejskom mori, ťažobné aktivity v Stredozemnom mori a v neposlednom rade v náraste výdavkov na obranu štátu.

3.2 Grécko

3.2.1 Od Helsínk po koniec desaťročia

Grécke domáce politické prostredie môžeme bez problémov označiť ako hektickejšie v porovnaní s tým tureckým. Na rozdiel od Turecka, ktorého politika je ovládaná jednou stranou, sa v priebehu 21. storočia dostali k moci viaceré strany, ako sú Panhelénske socialistické hnutie (*Panellínio Sosialistikó Kínima* – PASOK), Nová demokracia (*Nea Demokratia*) a v posledných rokoch Koalícia radikálnej ľavice (*Synaspismós Rizospastikís Aristerás* – *Proodeftikí Simachía* – SYRIZA).

Európske smerovanie Turecka, ktoré sme popisovali v predchádzajúcej podkapitole je potrebné vysvetliť aj z pohľadu gréckej perspektívy. Vláda PASOK-u pod vedením Konstantinosa Simitisa bola silným podporovateľom tureckého členstva v EÚ. Táto podpora bola založená na predpoklade, že EÚ ako celok dokáže vytvoriť tlak na Turecko v snahe vyriešiť vzájomné spory. Ďalším faktorom gréckej podpory bola snaha

⁶³ SYMEONIDS, Vasileios – ZOMBANAKIS, George: Hellenic air - space violations by Turkish aircraft: A statistical assessment and a forecast. 2020. In: *Security and Defence Quarterly*. s. 11

zaistiť Cyperskej republiky členstvo v EÚ. Z toho dôvodu bolo v gréckom záujme ukázať ostatným členským štátom ochotu Grécka zlepšiť vzťahy so susednými krajinami.⁶⁴

Zájmy Grécka však napriek podpore Cyperskej republiky neboli úplne spoločné. V roku 2001 sa Grécko s Tureckom dohodli, že ukončia svoje vojenské cvičenia na Cypre, ktorých sa zúčastňovali aj jednotky oboch cyperských komunít. Po neúspešnom referende na Cypre deklaroval nový grécky premiér Konstantinos Karamanlis podporu tureckému členstvu v EÚ. O rok neskôr Grécko odmietlo požiadavku gréckych Cyperčanov na obnovenie vojenských aktivít.⁶⁵ Z uvedeného možno usúdiť, že po nástupe vlády Novej demokracie naďalej udržovalo Grécko zmierlivú politiku, ktorú považovalo za nutnú s cieľom získať Turecko na európsku stranu, a preto bolo ochotné sa dištancovať od Cypru. V porovnaní s vládou PASOK-u však mala nová vláda rozdielny prístup v rýchlosti urovnania vzťahu s Tureckom a netrvala na okamžitom vyriešení grécko-tureckého konfliktu.⁶⁶ Taktika riešenia problémov sa zmenila na taktiku naučiť sa žiť s problémami.

Celkovo Nová demokracia po nástupe k moci pokračovala v nastolenom trende PASOK-u a pre členstvo Turecka v EÚ bola ochotná tolerovať v danom období aj narušenia vzdušného priestoru a ostatné sporné situácie v Egejskom mori. Túto politiku udržiavali obe strany napriek protichodnej verejnej mienke, ktorá vnímala Turecko stále ako revizionistickú krajinu, ktorej by sa nemalo ustupovať. Grécki predstavitelia teda museli lavírovať medzi dvoma prístupmi. Na jednej strane bol tolerantný prístup s cieľom dostať Turecko do EÚ a na tejto úrovni vyriešiť spory a na druhej bola možnosť asertívnejšieho prístupu Grécka, ktorý by bol v súlade s verejnou mienkou, no s neistým výsledkom a s veľmi pravdepodobným zhoršením možnosti tureckého členstva v EÚ.

Ostražitý prístup si však Grécko zachovalo v oblasti ozbrojených síl a naďalej udržovalo relatívne vysoký pomer výdavkov na obranu. Pozitívnym však ostáva trend, ktorý mal v úvode desaťročia klesajúci charakter a neskôr sa stabilizoval (graf 3). Je dôležité pripomenúť, že Grécko muselo konsolidovať svoje financie pri vstupe do eurozóny a práve tým možno vysvetliť pokles. Pri pohľade na graf 3 a porovnaní s grafom 1 s tureckými výdavkami môžeme sledovať podobu v trende poklesu. Príkladom určitej závislosti vynakladania výdavkov na obranu, je oznámené odloženie nákupu 60

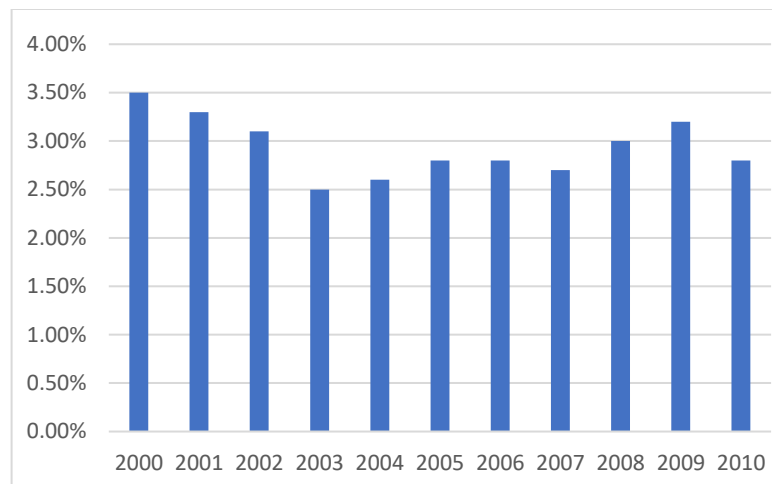
⁶⁴ ATHANASSOPOULOU, Ekavi: Turkey's global strategy: Turkey and Greece. 2011. In: *LSE IDEAS Reports*. s. 19

⁶⁵ ANASTASIOU, Harry: Conflict transformation in Greek-Turkish relations: Between belligerent nationalism and conciliatory europeanisation. 2009. In: *Peace Studies Journal*. s. 35

⁶⁶ TSIORIS Angelos: Resolution and future prospects of the Greek-turkish conflict. 2018. s.13

stíhacích lietadiel Eurofighter v roku 2001 v hodnote 5 miliárd eur, na čo reagovalo Turecko odložením projektov v hodnote 23 miliárd eur.⁶⁷

Graf 3: Výdavky Grécka na obranu v % HDP 2000 – 2010

Zdroj: SIPRI: *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 1988-2020*. [cit.2022-20-04]. Dostupné na:

<<https://sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988-2020%20as%20a%20share%20of%20GDP%20%28pdf%29.pdf>>

3.2.2 Druhá dekáda 21. storočia

Obdobie prelomu dvoch dekád sa v rámci politických postojov nevyznačuje významnou udalosťou, ktorá by dokázala priniesť zmenu do grécko-tureckých vzťahov a ovplyvniť riešenie na Cypre, či v Egejskom mori. Z gréckej perspektívy bolo treba nazerať na situáciu aj v kontexte ekonomických ťažkostí, ktoré krajina zažívala, a preto sa pozornosť gréckych vlád zameriavala na riešenie tejto situácie. Grécka pozícia sa významne nezmenila. Boli uskutočnené viaceré návštevy na najvyššej úrovni, avšak priniesli len dovtedy známe vyjadrenia. Neochota Grékov pristúpiť na akýkoľvek kompromis, ktorý by sa odchyľoval od riešenia prostredníctvom medzinárodného práva tak znamenala pokračujúce status quo. Ekonomická situácia v Grécku spôsobila zásadné turbulencie, ktoré sa prejavili vo voľbách v januári 2015 po ktorých sa vytvorila koalícia vedená ľavicovou stranou Syriza. Podľa nášho názoru sa politika premiéra Alexisa Tsiprasa voči Turecku výrazne nelíšila od jeho predchodcov. Krátko po voľbách navštívil Cyperskú

⁶⁷ ÖNIS, Ziya – YILMAZ, Şuhnaz: Greek-Turkish rapprochement: Rhetoric or reality?. 2008. In: *Political Science Quarterly*. s. 141

republiku, kde zdôraznil, že dialóg môže pokračovať len pod podmienkou neohrozovania susedov.⁶⁸

V novembri 2015 v reakcii na zostrelenie ruského stíhacieho lietadla tureckými vzdušnými silami vyhlásil na sociálnej sieti Twitter, že „grécki piloti nie sú takí nestáli, ako tí tureckí“. Následne uviedol, že „obe krajiny míňajú miliardy na obranu, Turecko na narušanie vzdušného priestoru Grécka a Grécko na jeho zastavenie“.⁶⁹ Pokiaľ krajine záleží na zlepšovaní vzťahov bolo prvé uvedené vyhlásenie zbytočné a vyznelo ako podpichovanie, a preto ho nemôžeme hodnotiť kladne. Druhé vyjadrenie môžeme chápať tak, že Grécko si uvedomuje zbytočnosť vzájomných nezhôd, ktoré rozhodne nepomáhajú jednej, alebo druhej strane. V tejto súvislosti treba spomenúť Tsiprasov návrh z roku 2012 na zavedenie moratória na výdavky na obranu.⁷⁰ Treba však zdôrazniť, že s takýmto návrhom prišiel v čase, keď Syriza nevládla. Z pozície opozičnej strany takéto vyhlásenie môžeme v čase krízy hodnotiť skôr ako lákadlo pre voličov. Graf 4 ukazuje, že po nástupe v roku 2015 naopak výdavky na obranu rástli. Rovnako treba zdôrazniť, že k takémuto záväzku bol Tsipras ochotný pristúpiť iba spolu s Tureckom. Ak uvážime komplexnejšie bezpečnostné prostredie v ktorom sa nachádza Turecko, bolo toto očakávanie veľmi naivné.

Ako naznačila predchádzajúca podkapitola, pokus o vojenský prevrat v Turecku bol významným medzníkom v domácej politike. Pochopiteľne však táto udalosť mala dosah aj na tureckého suseda na druhom brehu Egejského mora. Po nevydarenom puči v Turecku prekročili grécke hranice ôsmi tureckí príslušníci ozbrojených síl, ktorí požadovali politický azyl. Turecká strana požiadala Grécko o extradíciu. Tsiprasova vláda stála medzi rozhodnutím vybrať si medzi možnosťami vydať vojakov a priblížiť sa tak Turecku, alebo ich nevydať v súlade s medzinárodným právom a zachovať si imidž v medzinárodnom spoločenstve. Postoj Tsiprasa však nemožno označiť za priamy a jednoznačný. Premiér sa v celom incidente odvolával na rozhodnutie súdu, ktoré treba rešpektovať, no na druhej strane zjemňoval situáciu, tým, že tureckí vojaci nie sú v Grécku vítaní.⁷¹ Táto diskutabilná

⁶⁸ PSYLLIDES, George: „No threat to neighbours,“ *Tsipras tells Turkey (updated)*. [cit.2022-25-04]. Dostupné na: <<https://cyprus-mail.com/2015/02/02/no-threats-to-neighbours-tsipras-tells-turkey/>>

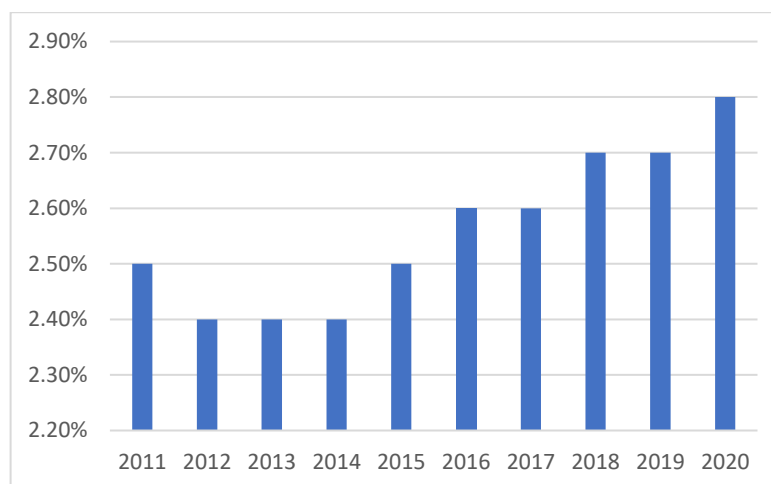
⁶⁹ HUNTER, Isabel: *Greek PM taunts Turkish counterpart over downing of Russian jet in astonishing series of Twitter posts*. [cit.2022-25-04]. Dostupné na: <<https://www.dailymail.co.uk/news/article-3338844/Greek-PM-Tsipras-takes-Turkeys-Davutoglu-Twitter.html>>

⁷⁰ HELLENIC RESOURCES NETWORK: *Tsipras briefs G20 ambassador's on SYRIZA's platforms on economy and foreign policy*. [cit.2022-25-04]. Dostupné na internete: <<http://www.hri.org/news/greek/ana/2012/12-06-07.ana.html>>

⁷¹ DEUTSCHE WELLE: *Greece: Turkish coup suspects 'not welcome' but Athens must respect judiciary*. [cit.2022-25-04]. Dostupné na internete: <<https://www.dw.com/en/greece-turkish-coup-suspects-not-welcome-but-athens-must-respect-judiciary/a-47374135>>

situácia nemohla vzájomné vzťahy vylepšiť. Bez ohľadu na Tsiprasove postoje sa však rozsudkom najvyššieho súdu zaradilo Grécko medzi štáty, ktoré medzinárodné právo dodržiavajú.

Graf 4: Výdavky Grécka na obranu v % HDP 2011 – 2020

Zdroj: SIPRI: *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 1988-2020*. [cit.2022-26-04]. Dostupné na:

<<https://sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988-2020%20as%20a%20share%20of%20GDP%20%28pdf%29.pdf>>

V predchádzajúcej podkapitole sme popisovali situáciu v Stredozemnom mori z pohľadu Turecka. Pre komplexné porozumenie situácie však potrebujeme analyzovať aj Grécke záujmy a reakcie na aktivity Turkov. Ako už bolo naznačené, dianie v Stredozemnom mori je problémom najmä z hľadiska energetickej bezpečnosti a na ňu nadväzujúcej ekonomickej bezpečnosti.

Dôležitosť Stredozemného mora zdôraznila správa U. S. Geological Survey z roku 2010, podľa ktorej sa vo východnom Stredomorí môže nachádzať neobjavených až 1,7 miliardy barelov ropy a 122 biliónov kubických stôp zemného plynu (približne 3,5 bilióna metrov kubických).⁷² Podľa údajov toho istého obdobia sa predpokladali celosvetové zásoby neobjavenej konvenčnej ropy na 565 miliárd barelov a 5 606 biliónov kubických stôp zemného plynu (približne 158 biliónov kubických metrov).⁷³ Zásoby ropy v regióne

⁷² UNITED STATES GEOLOGICAL SURVEY: *Assesment of undiscovered oil and gas resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean*. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <<https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>>

⁷³ UNITED STATES GEOLOGICAL SURVEY: *An estimate of undiscovered conventional oil and gas resources of the world, 2012*. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <<https://pubs.usgs.gov/fs/2012/3042/fs2012-3042.pdf>>

tak tvoria zhruba 0,3 % a zásoby plynu 2,17 % celosvetových zásob. Význam regiónu potvrdili aj skutočne objavené ložiská zemného plynu Zohr, Tamar, alebo Leviathan vo výlučných ekonomických zónach Egypta a Izraela. Práve prostredníctvom nerastného bohatstva možno vysvetliť aktivitu štátov v Stredomorí.

Grécke ministerstvo zahraničných vecí považuje energetickú bezpečnosť, medzinárodné energetické vzťahy a diverzifikáciu zdrojov za vysokú prioritu Grécka.⁷⁴ Tento záujem začalo napĺňať aj v Stredomorí nadviazaním spolupráce s Egyptom, Cyprusom a Izraelom v rámci Východného stredomorského plynového fóra (*East Mediterranean Gas Forum* – EMGF) v januári 2019. Fakt, že Turecko nebolo prizvané k spolupráci nie je žiadnym prekvapením. Ak by aj Grécko súhlasilo s účasťou Turecka v tejto organizácii, je veľmi pravdepodobné, že by turecké členstvo blokovala niektorá z iných krajín. Turecko tak ostalo v regióne bez spojenca. Obava z nepodielania sa na prírodnom bohatstve viedla Turkov k agresívnejšiemu prístupu na mori, o čom píšeme v predchádzajúcej podkapitole.

Grécko aj napriek zmenenej dynamike v Stredomorí udržiavalo svoju politiku konzistentnú, opierajúc sa o medzinárodné právo. Na tureckú dvojstrannú dohodu s Líbyou zareagovalo Grécko obdobnou zmluvou s Egyptom. Vznikla tak situácia dvoch protichodných dohôd, pričom snahou Turecka je zabrániť prepojeniu Izraela, Cyprusu a Grécka prostredníctvom plynovodu.

Sme názoru, že Grécko v tejto situácii nemá kam ustupovať a ani nemieni. Svedčí o tom aj snaha po spomínaných incidentoch presadiť na úrovni EÚ sankcie voči Turecku. Hoci EÚ deklaruje podporu Grécku, jednotnosť na sankcie sa nenašla, čo možno pripísať opatrnejšiemu prístupu k Turecku z obáv pred možnou migračnou vlnou, ktorej by sa Turecko nesnažilo zabrániť. Výhodou pre Grécko však zostáva otvorená podpora zo strany Francúzska, ktoré do oblasti vyslalo svoje námorné sily a uzavrelo s Gréckom obchod o dodávke 24 kusov stíhačiek Rafale, ako súčasť modernizácie gréckych ozbrojených síl.⁷⁵ Predpokladáme však, že prípadný otvorený konflikt, do ktorého by bolo zatiahnutý ďalší člen NATO nie je v záujme žiadnej z krajín. NATO by prišlo o svoju dôveryhodnosť a vzťahy Turecka s EÚ by sa ešte viac vyostрили a Turecko by tentokrát už čelilo sankciám.

Ak by sa Grécko snažilo o ústupky, mohlo by presadzovať zapojenie Turecka do EMGF. Je však pravdepodobné, že by za tento ústupok požadovalo ústupky týkajúce sa

⁷⁴ HELLENIC REPUBLIC MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS: *Energy Diplomacy*. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <<https://www.mfa.gr/en/energy-diplomacy/>>

⁷⁵ SMITH, Helena: *Greece receives six French fighter jets as part of €11.5bn military overhaul*. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2022/jan/19/greece-receives-six-french-fighter-jets-as-part-of-115bn-military-overhaul>>

Cypru, či Egejského mora, ktoré podľa nášho názoru Turecko, vzhľadom na doposiaľ uvedené fakty, nebude ochotné akceptovať. Bez ohľadu na vládnu garnitúru, prioritou pre Grékov naďalej ostáva stiahnutie tureckých vojsk zo severnej časti Cypru a obrana územnej celistvosti v medzinárodne vytýčených hraniciach.

Vzťahy na politickej úrovni považujeme za veľmi výrazne naštbené. Fakt, že politický dialóg viazne potvrdil svojim rozhodnutím z konca mája 2022 prezident Erdoğan, keď vyhlásil, že prerušuje všetky väzby s gréckym premiérom Mitsotakisom.⁷⁶ Dôvodom mala byť grécka výzva americkému Kongresu, aby zvážil dodávky zbraní krajinám vo východnom Stredomorí. Toto vyjadrenie len podčiarkuje pretrvávajúcu vysokú mieru nedôvery Grécka voči Turecku.

3.3 Odporúčania

Napriek mnohým pokusom o normalizáciu, najmä v prvej polovici 21. storočia, sa nenašla zhoda, ktorá by dokázala spory urovnať. Komplexnosť grécko-tureckých vzťahov momentálne nenasvedčuje tomu, že je možné vyriešiť desaťročia trvajúce nezhody. V dnešnej situácii musí byť prvoradým cieľom de-eskalácia napätia v súvislosti s dianím v Stredozemnom mori.

Myslíme si, že je to práve Turecko, ktoré musí urobiť prvý krok a poľaviť zo svojich nárokov. Pokiaľ sa tak nestane, domnievame sa, že nie je možné posunúť grécko-turecké vzťahy na novú kvalitatívnu úroveň. Prvým krokom Turecka by mohlo byť stiahnutie prieskumných a vrtných lodí z oblastí nárokových Gréckom podľa medzinárodného práva. Odpútanie sa od doktríny *Mavi Vatan* by bolo mimoriadnym signálom voči Grécku, že Turecku záleží na stabilite v Stredozemnom mori a otvorilo by cestu pre dialóg. Grécko by sa mohlo pokúšať o spôsob, ako začleniť Turecko do EMGF, čo by však určite narazilo na odpor Cyperskej republiky.

Prínosom by bolo prísne dodržiavanie v minulosti dohodnutých opatrení na budovanie dôvery, podporené zmierlivým slovníkom predstaviteľov oboch krajín. Z hľadiska vojenských aktivít by mohla byť dobrým opatrením dohoda o moratóriu v sporných oblastiach.

⁷⁶ SMITH, Helena: *Erdoğan says he is cutting all ties with Greek PM, dashing hopes of talks*. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2022/may/24/erdogan-says-he-will-cut-all-ties-with-greece-dashing-hopes-of-talks>>

Spomínané možnosti však kľúčové spory týkajúce sa Cypru a Egejského mora nevyriešia. Hoci tvrdíme, že prvý krok by malo urobiť Turecko, akékoľvek dlhodobé riešenie si bude vyžadovať ústupky aj na gréckej strane. Prílišné trvanie Grécka na riešení prostredníctvom súdnych konaní určite neprinesie výsledok. V otázke Cypru momentálne nevidíme riešenie prijateľné pre obe strany. Presadzované dvojštátne riešenie Tureckom a stiahnutie tureckých vojsk zo severu presadzované Gréckom sú pre toho druhého neprijateľné, a teda dnes neuskutočniteľné.

Rovnako vnímame aj spor o vytyčovaní námorných hraníc. Vzdanie sa nárokov na časť územia sa zdá byť pre Grécko červenou čiarou. Podľa nášho názoru totiž neexistuje variant, z ktorého by Grécko profitovalo, ak by pristúpilo na akúkoľvek dohodu týkajúcu sa teritoriálneho mora alebo vzdušného priestoru. Čo sa týka demilitarizácie gréckych ostrovov, takýto krok by musel byť sprevádzaný určitou formou bezpečnostných záruk zo strany samotného Turecka alebo aj tretích krajín.

4 Ekonomické vzťahy Grécka a Turecka

Hodnotenie grécko-tureckých vzťahov nemôže byť vykonané len na základe otázok týkajúcich sa zachovania územnej celistvosti a bezpečnosti krajín. Pre vytvorenie reálnejšieho obrazu a prognózovania ďalšieho vývoja je nutné zohľadniť aj ekonomické aspekty. Súčasný globalizovaný svet je založený na princípoch liberalizmu zdôrazňujúcich pozitívne stránky medzinárodného obchodu s čo najmenšími prekážkami a potrebu voľného pohybu kapitálu. Práve preto sa táto kapitola zameria na analýzu zahraničného obchodu a priamych zahraničných investícií medzi oboma krajinami v priebehu 21. storočia. Pre účely tejto práce bude dôležité pozorovať, ako vývoj týchto veličín koreluje so vzťahmi politickými, ktorým bola venovaná predchádzajúca kapitola.

4.1 Ekonomická spolupráca do roku 2010

Všeobecne platí, že geografická blízkosť je jedným z faktorov, ktorý vplýva na rozhodnutie štátov, kam smerujú svoju produkciu a toky kapitálu. Smerovanie ekonomickej aktivity do susedných krajín je dané možnosťou dosahovať nižšie dopravné náklady, alebo kultúrnou blízkosťou a znalosťami o danom trhu. Táto téza však v prípade Grécka a Turecka neplatí.

V roku 1980 dosahovala hodnota zahraničného obchodu Turecka s Gréckom podľa štatistického inštitútu Turecka len 74 miliónov dolárov (tabuľka 1). Vychádza to z politickej reality, ktorá v tom čase ekonomickej spolupráce nenahrávala. Turecká invázia na Cyprus bola stále relatívne novou záležitosťou. Netreba zabúdať ani na fakt, že šlo o obdobie ropných šokov, ktoré so sebou priniesli pokles výroby, nezamestnanosť a spomalenie ekonomického rastu. Napriek prístupu Grécka k Európskemu spoločenstvu sa v gréckej politike presadili nacionalistické tendencie vlády PASOKU. Obdobie do roku 1985 tak bolo charakterizované pomalým progresom v liberalizácii hospodárstva.⁷⁷

Ekonomiky Grécka a Turecka vykazovali mnohé podobné znaky. Sem môžeme zaradiť napríklad silné postavenie štátu a protekcionizmus. Uzavretosť ekonomík deklarujú aj štatistiky Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). V roku 1980 dosahovala miera otvorenosť ekonomiky Turecka 12,9 % a Grécka 44,6 %.⁷⁸ Podľa Öniša reštrukturalizáciu tureckého hospodárstva naštartoval vojenský puč v roku 1980, ktorý

⁷⁷ PAGOULATOS, George: Economic adjustment and financial reform: Greece's europeanization and the emergence of a stabilization state. 2000. In: *South European Society and Politics*. s. 194

⁷⁸ Miera otvorenosti ekonomiky je daná súčtom podielov exportu a importu na celkovom HDP.

viedol k poklesu reálnych miezd a pomohol Turecku k prechodu k exportne orientovanej ekonomike.⁷⁹ Vnútorne problémy prinútili krajiny k väčšej otvorenosti, čo pozorovať v celkovom náraste zahraničného obchodu.

Tabuľka 1: Zahraničný obchod Turecka s Gréckom v amerických dolároch 1980 – 2000

Rok	Export	Import	Export + Import
1980	8 872 607	64 671 869	73 544 476
1990	139 386 727	128 591 161	267 959 888
2000	437 725 190	430 812 980	868 538 170

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického inštitútu Turecka (<https://data.tuik.gov.tr>).

Tabuľka 1 ukazuje nárast zahraničného obchodu v priebehu 20 rokov. V priebehu 10 rokov narástol zahraničný obchod o 264 %, resp. 224 %. Dôležitosť obchodnej spolupráce deklarovalo stretnutie premiérov Özala a Papandreoua na Svetovom ekonomickom fóre v Davose v roku 1988. Politická reprezentácia vychádzala z predpokladu, že ekonomická spolupráca povedie k spolupráci aj v iných oblastiach. V skutočnosti to však bolo naopak a podnikateľské kruhy vnímali ohrozenie svojich aktivít v dôsledku politickej nestability. Posledné desaťročie len podčiarklo rozdiely vo vývoji politickom a ekonomickom. Zatiaľ čo vznikla colná únia medzi EÚ a Tureckom, vznikla rovnako tak aj Imia/Kardak kríza. Z toho dôvodu tvrdíme, že ekonomická spolupráca a integrácia nemala vplyv na riešenie bezpečnostných otázok. Zároveň to znamená, že obchodný potenciál nebol naplno využitý.

Nový posun hospodárskych vzťahov priniesol rok 1999 a grécke zrušenie veta na turecké členstvo v EÚ. Nasledovalo podpísanie bilaterálnych dohôd v oblastiach spoločných záujmov. Z hľadiska ekonomických vzťahov boli najdôležitejšie dohody o propagácii a ochrane investícií, spolupráci v oblasti turizmu, ekonomickej spolupráci, spolupráci v colných záležitostiach a zamedzení dvojitého zdanenia.⁸⁰ Ako každá krajina ašpirujúca na členstvo v EÚ, muselo aj Turecko prejsť transformáciou hospodárstva. Hoci liberalizačné procesy prebiehali počas 90. rokov 20. storočia, viedli ku kríze v roku 2001.⁸¹ Séria reforiem uskutočňovaná za dozoru Medzinárodného menového fondu a EÚ s cieľom makroekonomicky stabilizovať Turecko bola presne situáciou, ktorá Grécku vyhovovala,

⁷⁹ ÖNIS, Ziya: Crises and transformations in Turkish political economy. 2010. In: *Turkish Policy Quarterly*. s. 51

⁸⁰ Bližšie pozri Grécko-tureckú obchodnú komoru na stránke <https://etee.gr/bilateral-agreements/>.

⁸¹ TSAROUHAS, Dimitris: The political economy of Greek-Turkish relations. 2009. In: *Southeast European and Black Sea Studies*. s. 43

pretože malo ambíciu dostať bilaterálny spor na multilaterálnu úroveň. Tento vývoj sa odzrkadlil aj na údajoch zahraničného obchodu (tabuľka 2).

Tabuľka 2: Zahraničný obchod Turecka s Gréckom v amerických dolároch 2001 – 2010

Rok	Export	Import	Export + Import
2001	476 095 465	266 253 783	742 349 248
2002	590 381 620	312 462 301	902 843 921
2003	920 400 913	427 743 333	1 348 144 246
2004	1 171 203 001	594 350 617	1 765 553 618
2005	1 126 678 489	727 829 627	1 854 508 116
2006	1 602 589 526	1 045 327 904	2 647 917 430
2007	2 262 654 564	950 157 396	3 212 811 960
2008	2 429 967 678	1 150 715 179	3 580 682 866
2009	1 629 636 855	1 131 065 420	2 760 702 275
2010	1 455 677 610	1 541 599 547	2 997 277 157

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Štatistického inštitútu Turecka (<https://data.tuik.gov.tr>).

Zahraničný obchod medzi Gréckom a Tureckom vykazoval stúpajúci trend. Výnimkou sú roky 2002 a 2009, kedy v dôsledku finančnej krízy v Turecku, respektíve celosvetovej finančnej krízy došlo k prepadu. Najväčšie medziročné nárasty boli zaznamenané medzi rokmi 2002 – 2003 (49 %) a rokmi 2005 – 2006 (42 %). Išlo teda o roky podpisov spomínaných dohôd a obdobie začiatku prístupových rokovaní s Tureckom. Prvýkrát obchod prekročil hranicu 1 miliardy v roku 2003 a v predkrízovom roku 2008 presiahol 3,5 miliardy dolárov. Od začiatku tisícročia tak dosahoval nárast 312 %. Ďalší znakom tohto obdobia bolo dlhodobé pasívne saldo obchodnej bilancie Grécka v obchode s Tureckom. Výnimku tvorí rok 2010. Dôvody možno hľadať v komoditnej štruktúre exportu. Viac ako polovica gréckeho exportu do Turecka bola tvorená ropnými produktami a bavlnou, ktorých cena na svetových trhoch vzrástla. Na druhú stranu turecký export do Grécka vykazoval oveľa väčšiu diverzifikáciu a zameriaval sa na oceľ, stroje, poľnohospodárske produkty, textil a odevy.⁸² Okrem komoditnej štruktúry výrazne rozdiely vykazovala aj teritoriálna štruktúra exportu oboch

⁸² THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY: *Bilateral trade by products*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/bilateral-country/tur/partner/grc?dynamicBilateralTradeSelector=year2000>>

krajín. Z dát vyplýva, že turecký trh bol pre grécku produkciu významnejší ako grécky pre Turecko. V roku 2000 tvoril grécky export do Turecka 4,7 % celkového exportu, čo ho radilo na 5. miesto.⁸³ Podiel tureckého exportu do Grécka však činil len 1,6 %, čo z Grécka robilo až 11. najdôležitejšieho partnera.⁸⁴ V roku 2010 exportovalo Turecko do Grécka len 1,3 % svojej produkcie, pričom Grécko bolo až 25. najdôležitejším obchodným partnerom.⁸⁵ Význam tureckého trhu pre Grécko v priebehu 10 rokov vzrástol, čo dokazuje aj fakt, že Turecko bolo 3. najdôležitejším trhom s podielom na gréckom exporte 6 %.⁸⁶ Ak zvážime nízku úroveň diverzifikácie gréckeho exportu náchylnejšiu na výkyvy svetových cien, bolo pre Grécko dôležité udržanie si obchodného partnera, akým bolo Turecko, nielen z dôvodu možného zlepšenia v bezpečnostných otázkach.

Nárast zahraničného obchodu výrazne neovplyvnili ani diametrálne rozdielne názory v otázke Cypru a neúspech Annanovho plánu. V roku 2006 očakávala grécka vláda nárast zahraničného obchodu na úroveň 5 miliárd eur v priebehu dvoch rokov.⁸⁷ Toto prehlásenie prišlo len krátko po vzdušnom incidente, pri ktorom zahynul grécky pilot. (bližšie kapitola 3.1). Aj keď tento ambiciózny cieľ nebol naplnený, možno z vyhlásenia usúdiť, že krajiny si uvedomovali dôležitosť zahraničných obchodných vzťahov. Ak obchodná spolupráca nezlepšila vzťahy, minimálne ich určite nezhoršila.

Nemenej významným zdrojom rastu ekonomiky sú aj priame zahraničné investície (PZI). Cieľom zahraničných investorov je dlhodobé pôsobenie na zahraničnom trhu, čo vyjadruje dôveru investora v domáci trh nielen z hľadiska ekonomickej, ale aj politickej stability. Grécko a Turecko historicky nepatrili ku krajinám, ktoré by priťahovali zahraničné investície. Dáta Svetovej banky ukazujú, že do konca 20. storočia tvorili PZI zvyčajne menej ako 1 % HDP obidvoch krajín.⁸⁸ Politické zblíženie a legislatívne zmeny mali pozitívny účinok aj na toky PZI. Až do roku 2000 predstavovali PZI medzi krajinami len zanedbateľnú hodnotu. Potvrdením tohto je aj fakt, že medzi rokmi 1980 – 2000

⁸³ THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY: *Yearly trade*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/country/grc?yearSelector1=exportGrowthYear6>>

⁸⁴ THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY: *Yearly trade*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/country/tur?yearSelector1=exportGrowthYear6>>

⁸⁵ THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY: *Yearly trade*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/country/tur?yearSelector1=exportGrowthYear16>>

⁸⁶ THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY: *Yearly trade*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/country/grc?yearSelector1=exportGrowthYear16&yearlyTradeFlowSelector=flow0>>

⁸⁷ GROHMANN, Karolos: *Closer Greek-Turkish business ties show politicians the way forward, minister says*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <<https://www.ekathimerini.com/economy/40572/closer-greek-turkish-business-ties-show-politicians-the-way-forward-minister-says/>>

⁸⁸ THE WORLD BANK: *Foreign direct investment, net flows (% of GDP) – Greece, Turkey*. [cit.2022-31-05]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=GR-TR>>

predstavoval prílev gréckych investícií do Turecka len 54 miliónov dolárov z celkových 10 miliárd.⁸⁹

Tabuľka 3: Čisté toky PZI medzi Gréckom a Tureckom v eurách 2002 – 2010

Rok	Grécko » Turecko	Turecko » Grécko
2002	4 220 003	341 866
2003	3 315 631	- 74 256
2004	3 765 680	- 485 021
2005	11 783 842	- 301 267
2006	2 273 900 609	58 492
2007	1 874 771 291	- 929 738
2008	29 348 268	1 160 872
2009	3 200 863	- 261 431
2010	479 912 412	- 511 531

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Národnej banky Grécka.

(<https://www.bankofgreece.gr/en/statistics/external-sector/direct-investment/direct-investment---flows>)

Zlepšovanie bilaterálnych vzťahov prostredníctvom zbližovania Turecka s EÚ prinieslo prospech najmä pre gréckych investorov. Atraktivita tureckého trhu spočívala vo veľkom domácom trhu Turecka.⁹⁰ Ďalším argumentom pre investície v Turecku bolo rýchle zotavenie sa z krízy v roku 2001. Rovnako pre gréckych investorov predstavoval turecký trh príležitosť získať lacnejšiu pracovnú silu pre svoju produkciu. Na druhej strane možno konštatovať, že turecké investície v Grécku boli na veľmi nízkej úrovni. Tsarouhas s Yazganom uvádzajú, že dôvodmi boli v porovnaní s Tureckom menší trh, administratívne prekážky a nedostatok podnetov pre investovanie.⁹¹

Tabuľka 3 ukazuje toky PZI z Grécka do Turecka a naopak (odliv a príliv PZI Grécka). Nedostatočnú výšku tureckých investícií potvrdzuje skutočnosť, že len trikrát za sledované obdobie vykazovali čisté toky PZI kladnú hodnotu.⁹² Prílev PZI do Turecka do roku 2004 bol stabilný a nevykazoval významnejšie výkyvy. Po roku 2005 je možné sledovať výrazný nárast, čo súvisí so začatím prístupových rokovaní o vstupe Turecka

⁸⁹ KUTLAY, Mustafa: A political economy approach to the expansion of Turkish-Greek relations: Interdependence or not?. 2009 In: *Perceptions: Journal of International Affairs*. s. 103

⁹⁰ V roku 2010 malo Turecko 73,7 milióna obyvateľov.

⁹¹ TSAROUHAS, Dimitris – YAZGAN, Nüve: Trade, non-state actors and conflict: evidence from Greece and Turkey. 2018. In: *Cambridge Review of International Affairs*. s. 302

⁹² K záporným hodnotám PZI môže dôjsť, ak sa majetok na zahraničnom trhu odpredá (reverzný tok PZI).

do EÚ. Výnimkou zostáva krízový rok 2009. Neobyčajne vysoký nárast v rokoch 2006 – 2007 bol spôsobený investíciami v bankovom sektore. V apríli 2006 uskutočnila Národná banka Grécka akvizíciu tureckej Finansbank a o mesiac neskôr grécka Eurobank vstúpila majetkovo do tureckej Tekfenbank. Národná banka Grécka získala 46% podiel a Eurobank 70%. V peňažnom vyjadrení tak šlo o investície v hodnote 2,8 miliarda dolárov, resp. 182 miliónov.⁹³ Akvizícia Národnej banky Grécka tak tvorila takmer celý odlev gréckych PZI. Ekonomický vplyv tejto akvizície nie je nutné ďalej rozoberať. Jej dopady boli podľa nášho názoru aj politického charakteru. Ak zvážime špecifiká podnikania v bankovníctve, ktoré podlieha prísnejším pravidlám, bol súhlas s touto akvizíciou gestom, ku ktorému by mimo obdobia tureckých snáh o členstvo v EÚ zrejme neprišlo. Z gréckeho pohľadu bol akvizícia signálom, že Grécko s Tureckom ako obchodným partnerom počíta dlhodobo. Vzájomná dôvera sa prejavila aj v roku 2007, keď turecká Ziraat Bank otvorila svoje pobočky v Grécku. Prehnaný optimizmus však stlmilo zablokovanie investície tureckým orgánom pre bankový dozor medzi gréckou Alpha Bank a tureckou Anadolu Group. Oficiálny dôvod nebol zverejnený, no spomínané bolo ohrozenie národnej bezpečnosti.⁹⁴ Táto záležitosť ukázala, že nech je bilaterálna ekonomická spolupráca akokoľvek výhodná, má svoje limity.

Prvá dekáda 21. storočia nepochybne ukázala zvýšenú ekonomickú spoluprácu. Jej determinantom boli najmä integračné vzťahy Turecka s EÚ. Napriek pozitívnemu hodnoteniu ekonomických vzťahov tohto obdobia považujeme spoluprácu za limitovanú, čo však vo viacerých prípadoch bolo dané objektívnymi skutočnosťami, akými boli makroekonomická nestabilita v krajinách alebo globálna finančná kríza. Z politického pohľadu sa nenaplnili ambície Grékov vyriešiť bilaterálne spory zapojením EÚ. Tento fakt možno vysvetliť len dvomi argumentmi. Buď ekonomická spolupráca bola stále na veľmi nízkej úrovni, alebo neexistovala prepojenosť medzi obchodnou a politickou spoluprácou, čo by znamenalo, že ľubovoľne vysoká ekonomická aktivita nemôže primäť krajiny k riešeniu otázok národnej bezpečnosti.

⁹³ ÖNIS, Ziya – YILMAZ, Şuhnaz: Greek-Turkish rapprochement rhetoric or reality?. 2008. In: *Political Science Quarterly*. s. 133

⁹⁴ TSAROUHAS, Dimitris – YAZGAN, Nüve: Trade, non-state actors and conflict: evidence from Greece and Turkey. 2018. In: *Cambridge Review of International Affairs*. s. 302

4.2 Ekonomická spolupráca po roku 2010

Prepájanie oboch krajín prostredníctvom obchodnej spolupráce pokračovalo aj po prelome desaťročia. Grécko-turecké ekonomické vzťahy dostali významný impulz v podobe globálnej finančnej krízy. Ako vidieť v predchádzajúcej podkapitole, kríza spôsobila jednak prepad zahraničného obchodu a taktiež aj pokles PZI. Nie je preto úplným prekvapením, že politické elity sa pokúšali podporiť bilaterálne ekonomické vzťahy aj s krajinou, s ktorou majú výrazné rozdiely v iných záujmoch. Špecifikom pokrízovej doby bola inštitucionalizácia tejto spolupráce. Pri príležitosti návštevy premiéra Erdoğan v Grécku vznikla 14. mája 2010 Rada pre spoluprácu na najvyššej úrovni (ďalej len Rada). Pozitívom inštitucionalizácie bolo zabezpečenie kontinuity dialógu so stretnutiami raz ročne s rotujúcim predsedníctvom oboch premiérov a za účasti rezortných ministrov. Ak zvážime fakt, že rokovaní Rady sa zúčastňovali aj ministri zahraničných vecí, môžeme usúdiť, že Rada mala potenciál nielen na riešenie oblastí spoločného záujmu, ale aj na riešenie otázok Cypru a Egejského mora. Toto tvrdenie potvrdzuje aj komunikácia premiérov Erdoğan a Papandreoua v prípravnom období Rady v roku 2009, v ktorej navrhol jej vytvorenie s cieľom vyriešiť nevyriešené problémy.⁹⁵

Prvé rokovanie spomínaného 14. mája 2010 prinieslo podpísanie 21 deklarácií a dohôd.⁹⁶ Podpísané dohody sa týkali výlučne otázok *low politics*, a teda nepriniesli prielom v otázke Cypru ani Egejského mora. Nasledujúce rokovania Rady si zachovali podobný priebeh, a teda páľčivé problémy nevyriešili. Ak zvážime, že Rada vznikla na podnet tureckej strany a v tom čase prebiehala finančná kríza, ktorej prudké dopady najviac pocítilo Grécko, môžeme sa domnievať, že zámerom Turecka mohlo byť aj dosiahnutie ústupkov Grécka v dôsledku politickej a ekonomickej nestability.

Bez ohľadu na politickú realitu, bola inštitucionalizácia prínosom. Ďalším pozitívom bolo zriadenie Grécko-tureckého biznis fóra v roku 2013, na ktorom sa stretlo viac ako 500 podnikateľov z oboch krajín.⁹⁷ Tieto aktivity napomohli udržaniu kontaktov medzi gréckymi a tureckými podnikateľmi a zvyšovali povedomie o podnikateľských príležitostiach.

⁹⁵ RAPTOPOULOS, Nikolaos: Greek-Turkish relations during the greek crisis: The Impact of the Crisis on Partnership Efforts. 2017. In: *Foreign Policy Under Austerity*. s. 125.

⁹⁶ Bližšie v spoločnom komuniké na stránke Ministerstva zahraničných vecí Grécka.

<https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/joint-communique-between-the-government-of-the-hellenic-republic-and-the-government-of-the-republic-of-turkey.html>

⁹⁷ GÖZKAMAN, Armağan – BAL, Pinar – APAK, Sudi: The search of a cautious rapprochement? Perspectives for greco-turkish relations in the context of Syriza's position towards the EU. 2015. In: *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. s. 116

Tabuľka 4: Zahraničný obchod Turecka s Gréckom v amerických dolároch 2011 – 2020

Rok	Export	Import	Export + Import
2011	1 553 312 046	2 568 826 355	4 122 138 401
2012	1 401 400 957	3 539 868 993	4 941 269 950
2013	1 437 442 755	4 206 019 845	5 643 462 600
2014	1 536 657 781	4 043 838 977	5 580 496 758
2015	1 400 566 421	1 860 935 195	3 261 501 616
2016	1 427 205 999	1 187 057 570	2 614 263 569
2017	1 662 638 490	1 833 068 237	3 495 706 727
2018	2 086 692 521	2 104 899 544	4 191 592 065
2019	2 115 194 784	1 396 375 143	3 511 569 927
2020	1 711 994 960	1 220 634 692	2 932 629 652

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Štatistického inštitútu Turecka (<https://data.tuik.gov.tr>).

Na rozdiel od prvého desaťročia vykazuje to druhé výraznejšie výkyvy (tabuľka 4). Medzi rokmi 2010 – 2013 narástol obchod o 88 %. Po roku 2013 prišlo k útlmu s najväčším medziročným poklesom až 41 % medzi rokmi 2014 – 2015. Podľa zatiaľ predbežných údajov roku 2021 došlo k medziročnému nárastu zahraničného obchodu o 72 %. Tento nárast poukazuje na rýchle zotavenie sa obchodu po šoku spôsobenom pandemiou COVID-19. Zároveň však hodnota zahraničného obchodu ani v roku 2021 nedosiahla úroveň roku 2014.

Z pohľadu salda obchodnej bilancie pokračoval trend z roku 2010, keď z dôvodu vysokých cien ropy dosiahlo Grécko prvýkrát kladné hodnoty. Nezmenená štruktúra exportu s vysokým podielom spracovanej ropy a bavlny na gréckej strane spôsobila nízku úroveň gréckeho exportu v rokoch 2019 a 2020 z dôvodu nízkych cien týchto komodít.

Zmeny zaznamenala aj teritoriálna štruktúra exportu. Grécku sa v priebehu 10 rokov podarilo mierne znížiť závislosť na Turecku s celkovým podielom 4,3 %. Turecký trh je tak 6. najdôležitejším pre gréckych exportérov.⁹⁸ Naďalej klesá význam gréckeho trhu pre tureckých exportérov. V roku 2020 tam smerovali len 1 % celkové exportu, čo radí Grécko až na 23. miesto.⁹⁹

⁹⁸ THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY: *Yearly trade*. [cit.2022-01-06]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/country/grc>>

⁹⁹ THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY: *Yearly trade* [cit.2022-01-06]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/country/tur>>

Napriek tomu, že nespochybňujeme Radu pre spoluprácu, myslíme si, že politické prostredie malo len minimálny dosah na zahraničný obchod a oveľa významnejšie boli samotné ekonomické faktory, akým je vývoj cien komodít na svetovom trhu. Nárast v rokoch 2010 – 2013 bol totiž takmer výlučne tvorený nárastom exportu Grécka. Nárast medzi rokmi 2020 – 2021 bol taktiež spôsobený ekonomickými faktormi a nie politickými. Ak by existovala prepojenosť medzi obchodom a politikou, po udalostiach v Stredozemnom mori v lete 2020 určite by obchod nevzrástol o viac ako 72 %.

Toky priamych zahraničných investícií v poslednej dekáde dokazujú, že turecký trh je pre gréckych investorov stále väčším lákadlom. Investície do Turecka vykazujú výrazne vyššie hodnoty ako turecké do Grécka. Napriek tomu aj v prípade prílevu do Grécka možno pozorovať nárast (tabuľka 5).

Tabuľka 5: Čisté toky PZI medzi Gréckom a Tureckom v eurách 2011 – 2020

Rok	Grécko » Turecko	Turecko » Grécko
2011	376 783 898	- 710 864
2012	669 372 497	2 472 758
2013	535 776 705	12 499 564
2014	763 567 010	5 680 663
2015	713 651 103	- 1 259 332
2016	- 2 231 225 609	5 277 518
2017	51 462 740	39 638 717
2018	48 323 419	30 157 189
2019	24 805 660	13 906 713
2020	11 303 976	13 535 624

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Národnej banky Grécka.

(<https://www.bankofgreece.gr/en/statistics/external-sector/direct-investment/direct-investment---flows>)

Ani v prípade PZI nie je podľa nášho názoru hlavným dôvodom rastu Rada pre spoluprácu. Vysoké hodnoty prílevu do Turecka boli spôsobené rýchlym rastom tureckého hospodárstva, čo sa snažili využiť grécki podnikatelia. Naopak problémy Grécka a jeho hospodársky pokles až do roku 2016 udržiaval prílev tureckých investícií na nízkej úrovni. V prípade gréckeho odlevu do Turecka došlo v roku 2016 prvýkrát v priebehu sledovaného obdobia 20 rokov k záporným hodnotám, čo bolo zapríčinené, že Národná banka Grécka sa po 10 rokoch stiahla z tureckého trhu, keď odpredala svoj podiel vo Finansbank Katarskej

národnej banke za 3 miliardy dolárov.¹⁰⁰ Po roku 2017 už grécke investície nedosahovali také vysoké hodnoty, čo mohlo byť spôsobené aj politickou neistotou, ktorú priniesol puč v júli 2016. V roku 2021 druhýkrát dosiahli záporné hodnoty z dôvodu rastúcej inflácie a znehodnocovania tureckej líry. Turecké investície po roku 2016 vzrástli, čo bolo spôsobené oživením gréckeho trhu.

Druhé desaťročie nevykazuje pozitívny trend v investíciách a obchode. Rozhodnutia vyvážať a investovať však podľa nás spočívali viac v samotných ekonomických faktoroch, ako v politickom zblížení krajín. Ak inštitucionalizácia nezohrala významnú úlohu pri budovaní ekonomických vzťahov, nemôže byť prekvapením, že nedošlo ani k posunu v otázkach sporov v Egejskom, Stredozemnom mori a na Cypre. Z toho dôvodu usudzujeme, že ekonomické vzťahy nemajú v súčasnosti významný dosah na riešenie bezpečnostných sporov medzi oboma krajinami.

4.3 Odporúčania

Ekonomické vzťahy nepochybne zaznamenali počas prvých 20 rokov 21. storočia posun vpred. Ich potenciál však ovplyvnila makroekonomická nestabilita v oboch krajinách. Z toho dôvodu si ďalší rozvoj zahraničného obchodu a investícií bude vyžadovať opatrenia na stabilizáciu domácich ekonomík. V prípade Grécka vidíme problém v jednostranne zameranom exporte do Turecka. Zmena komoditnej štruktúry gréckeho exportu by mohla zvýšiť podiel Grécka na tureckom dovoze. Čím bude väčšia previazanosť obchodných stykov, tým väčšia bude pravdepodobnosť na zlepšenie kritických bodov vzájomných vzťahoch. V hodnotení grécko-tureckých obchodných vzťahov tak nachádza opodstatnenie stará historická pravda – „Kde sa obchoduje, tam sa nebojuje.“ Cieľom krajín by tak malo byť zvyšovanie podielu exportu do ekonomiky svojho suseda. Čo sa týka Turecka, problémom sa zdá nestabilita tureckej líry. Inflačné tlaky, ktoré sa prejavili najmä v roku 2021 vedú spoločnosti k ukončeniu činnosti na tureckom trhu.

Rada, ktorej založenie malo pomôcť vyriešiť aj sporné otázky *high politics* sa časom obmedzila len na otázky *low politics* a aj v tejto oblasti sú jej efekty ťažko kvantifikovateľné z dôvodu makroekonomických výkyvov v oboch krajinách počas celej

¹⁰⁰ BRAY, Chad: *National Bank of Greece to sell Turkish lender to Qatar Bank*. [cit.2022-05-06]. Dostupné na internete: <<https://www.nytimes.com/2015/12/23/business/dealbook/national-bank-greece-qatar-finansbank.html>>

doby jej existencie. Napriek tomu považujeme Radu za dobrú platformu, ktorej existencia v čase hospodárskej konjunktúry môže v budúcnosti zohrať významnejšiu úlohu aj v riešení otázok Cypru a Egejského mora a viesť k ústupkom v týchto témach, čo by normalizovalo grécko-turecké vzťahy.

Záver

Hlavným cieľom práce bolo prognózovať budúci vývoj grécko-tureckých vzťahov a navrhnúť riešenia pre ich normalizáciu. Tento cieľ sme naplnili zohľadnením kľúčových historických udalostí a analýzou politických a ekonomických vzťahov.

Bilaterálne vzťahy Grécka a Turecka v posledných 20 rokoch zaznamenali svoje vzostupy aj pády. Ak toto obdobie rozdelíme na obdobie pred a obdobie po roku 2010, môžeme konštatovať, že do roku 2010 sa vzťahy vyvíjali priaznivejšie. Pozitívnymi aspektami bol začiatok prístupových rokovaní o vstupe do EÚ s Tureckom. Okrem toho v oboch krajinách bol podporovaný Annanov plán pre Cyprus. V prvej polovici 20. storočia tiež klesali výdavky na obranu, hoci si naďalej udržiavali pomerne vysoký podiel na HDP krajín. V súlade s priaznivým politickým prostredím sa vyvíjala aj obchodná spolupráca, keď rástol zahraničný obchod. Hoci mala ekonomická spolupráca svoje limity, tie boli dané najmä problémami domácich trhov a nie politickou situáciou. Ak teda existoval priestor na vyriešenie sporných otázok, malo to byť práve v období medzi rokmi 2000 – 2010.

Druhé desaťročie 21. storočia, ktoré prinieslo odklon Turecka od európskej perspektívy znamenalo aj zhoršenie vzťahov s Gréckom a teda aj zmenšilo šance na vyriešenie vzájomných sporov. Navyše k tradičným sporom, akým je Cyprus a Egejské more sa pridal spor o ťažbu v Stredozemnom mori. Presadzovanie námornej doktríny *Mavi Vatan*, spochybňovanie gréckych nárokov podpisom zmluvy o námorných hraniciach s Líbyou, nákup nových vrtných lodí, zmena v otázke riešenia situácie na Cypre, zvyšujúci sa počet narušení vzdušného priestoru a v neposlednom rade navyšovanie vojenských výdavkov len prilievajú olej do ohňa a znemožňujú nájdenie riešenia. Vzhľadom na tieto okolnosti ani Grécko už nedeľá zmierlivý postoj a zvyšuje svoje výdavky na obranu a presadzuje sankcie EÚ voči Turecku. Pozitívnym impulzom v ekonomickej oblasti bolo založenie Rady pre spoluprácu, no v dôsledku kríz v jednej, či druhej krajine je interpretácia dopadov inštitucionalizácie nejasná. Nárasty obchodu a investícií totiž boli ovplyvnené výkyvmi v svetových cenách v prípade gréckeho exportu a vysokou infláciou v Turecku.

Z týchto dôvodov teda nemôžeme hodnotiť politické, ani ekonomické vzťahy kladne, z čoho vyplýva, že riešenie grécko-tureckých sporov nie je v súčasnosti možné, čo korešponduje s naším predpokladom vyslovenom v druhej kapitole, že hľadanie politickej zhody bude náročným procesom. Napriek tomu si myslíme, že existujú možnosti, ako

zlepšiť vzťahy oboch krajín, no bez ústupkov obidvoch aktérov to nebude možné. Ak bude naďalej pretrvávať nedôvera, ktorá sa zdá byť na politickej scéne silno zakorenená, je isté, že súčasné status quo v kľúčových otázkach bude pokračovať.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje a vedecko-kvalifikačné práce

1. BARKEY, Karen. The Ottoman Empire (1299 – 1923): The Bureaucratization of Patrimonial Authority. In: CROOKS, Peter – PARSONS, Timothy (vyd.). *Empires and Bureaucracy in World History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. s. 102 – 126. ISBN 978-1-316-69431-2.
2. DERIOZITIS, Anthony. The Blue Homeland and Erdoğan's rhetoric: state doctrine or populist narrative?. In: JANKOVIĆ, Slobodan (vyd.). *The Balkans and the Middle East in the 21st Century*. Belgrade: Institut of International Politics; Economics, 2021. s. 9 – 35. ISBN 978-86-7067-293-2.
3. HATZIS, Aristides. A Political History of Modern Greece 1821–2018. In: MARCIANO, Alain – RAMELLO, Giovanni Battista (vyd.). *Encyclopedia of Law and Economics*. New York, NY: Springer New York, 2019. s. 1 – 12. ISBN 978-1-4614-7883-6.
4. HERACLIDES, Alexis – ÇAKMAK, Gizem Alioglu. *Greece and Turkey in conflict and cooperation: from Europeanization to de-Europeanization*. 1. vyd. New York, NY: Routledge, 2019. 314 s. ISBN 978-1-351-40103-6.
5. MANN, Stephen. The Greek-Turkish dispute in the Aegean Sea: Its Ramification for NATO and the Prospects for Resolution: diplomová práca. Školiteľ: Tjarck Roessler. Monterey, California, 2001. 104 s.
6. RAPTOPOULOS, Nikolaos. Greek-Turkish Relations During the Greek Crisis: The Impact of the Crisis on Partnership Efforts. In: LITSAS, Spyridon – TZIAMPIRIS, Aristotle (vyd.). *Foreign Policy under Austerity*. London: Palgrave Macmillan UK, 2017. s. 117 – 140. ISBN 978-1-137-57581-4.
7. TSIORIS, Angelos. Resolution and future prospects of the Greek-Turkish conflict: postgraduálna práca. Školiteľ: Panagiotis Tsakonas. Tripoli, 2001. 25 s.

Odborné články a štúdie

1. AKSAKAL, Mustafa. The Limits of Diplomacy: The Ottoman Empire and the First World War [online]. In *Foreign Policy Analysis*. 2011, roč. 7, č. 2, s. 197 – 203. ISSN 17438586. Dostupné na: <doi:10.1111/j.1743-8594.2011.00132.x>
2. ALEXANDRIS, Alexis. Turkish Policy towards Greece during the Second World War and its impact on Greek-Turkish detente [online]. In *Balkan Studies*. 1982, roč. 23, č. 1, s. 157 – 197. ISSN 2241-1674. Dostupné na: <<https://ojs.lib.uom.gr/index.php/BalkanStudies/article/view/7897/7949>>

3. ANASTASIOU, Harry. Conflict in Greek-Turkish Relations: Between Belligerent Nationalism and Conciliatory Europeanization [online]. In *Peace Studies Journal* 2009, roč. 2, č. 1, s. 15 – 40. Dostupné na: <<http://web.pdx.edu/~harrya/Publications/Journal%20Articles/HA%20Conflict%20Transformation%20in%20Greek%20Turkish%20Relations%202009.pdf>>
4. ATHANASSOPOULOU, Ekavi. Turkey's global strategy: Turkey and Greece [online]. In: *LSE Ideas Reports*. 2011, s. 17 – 22. Dostupné na: <http://eprints.lse.ac.uk/43500/1/Turkey%27s%20Global%20Strategy_Turkey%20and%20Greece%28lsero%29.pdf>
5. BAHCHELI, Tozun. The potential for conflicts in Greek-Turkish Relations [online]. In *Jahrbuch für internationale Sicherheitspolitik*. 2000, s. 457 – 494. ISBN: 3-8132-0711-0. Dostupné na: <https://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/03_jb00_24.pdf>
6. BLANCHARD, Raoul. The Exchange of Populations between Greece and Turkey [online]. In *Geographical Review*. 1925, roč. 15, č. 3, s. 449 – 456. ISSN 00167428. Dostupné na: <doi:10.2307/208566>
7. BÖLÜKBAŞI, Suha. Boutros-Ghali's Cyprus initiative in 1992: why did it fail? [online]. In *Middle Eastern Studies*. 1995, roč. 31, č. 3, s. 460 – 482. ISSN 0026-3206, 1743-7881. Dostupné na: <doi:10.1080/00263209508701064>
8. BÖLÜKBAŞI, Suha. The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement Between 1954 and 1996 [online]. In *International Journal of Middle East Studies*. 1998, roč. 30, č. 3, s. 411 – 434. ISSN 0020-7438, 1471-6380. Dostupné na: <doi:10.1017/S0020743800066241>
9. CORBIC, Dusan. An Overview of Greek-Turkish Relations in the 20th Century [online]. In *Security and Crisis Management – Theory and Practice: Safety for the Future 2020 Proceedings*. Belgrade: Rabek, 2020, roč. 6, s. 169 – 174. ISBN 978-86-80692-06-7. Dostupné na: <<https://bekmen.rs/zbornik/2020/2020-Zbornik-ENG.pdf>>
10. ČECH, Lubomír. Turecká zahraničná politika v procese zmien [online]. In *Journal of International Relations*. 2019, roč. 17, č. 1, s. 5 – 23. ISSN 1339-2751. Dostupné na: <https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/medzinarodne-vztahy/archiv/2019/1/MV_2019_1_5-23_Cech.pdf>
11. DAVIES, Siriol – DAVIS Jack L. Greeks, Venice, and the Ottoman Empire [online]. In *Hesperia Supplements*. 2007, roč. 40, s. 25 – 31. ISSN 10641173. Dostupné na: <<http://www.jstor.org/stable/20066763>>
12. DAVUTOĞLU, Ahmet. Turkish Foreign Policy and the EU in 2010 [online]. In *Turkish policy quarterly*. 2009, roč. 8, č. 3, s. 11 – 17. Dostupné na: <https://esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_vol8_no3_ahmet_davutoglu.pdf>
13. EDSON, Charles F. Greece during the Second World War [online]. In *Balkan*

- Studies*. 1967, roč. 8, č. 2, s. 225 – 238. Dostupné na: <<https://ojs.lib.uom.gr/index.php/BalkanStudies/article/view/1065/1074>>
14. GANAPATI, Emel N. – KELMAN, Ilan – KOUKIS, Theodore. Analysing Greek-Turkish disaster-related cooperation: A disaster diplomacy perspective [online]. In *Cooperation and Conflict*. 2010, roč. 45, č. 2, s. 162 – 185. ISSN 0010-8367, 1460-3691. Dostupné na: <doi:10.1177/0010836709347216>
 15. GÖZKAMAN, Armağan – BAL, Pinar – APAK, Sudi. The Search of a cautious rapprochement? Perspectives for Greco-Turkish relations in the context of Syriza's position towards the EU [online]. In *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2015, roč. 4, č. 1, s. 97 – 125. ISSN 2147-2483. Dostupné na: <<http://dspace.trakya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/trakya/6588/6588.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>
 16. HAMMOND, Andrew. Balkanism in Political Context: From the Ottoman Empire to the EU [online]. In *Westminster Papers in Communication and Culture*. 2006, roč. 3, č. 3, s. 6 – 26. ISSN 1744-6716, 1744-6708. Dostupné na: <doi:10.16997/wpcc.56>
 17. HJ AB RAHMAN, Asyraf et al. Modernization of Turkey under Kamal Atatürk [online]. In *Asian Social Science*. 2015, roč. 11, č. 4, s. 202 – 205. ISSN 1911-2025, 1911-2017. Dostupné na: <doi:10.5539/ass.v11n4p202>
 18. CHOURCHOULIS, Dionysios – KOURKOUVELAS Lykourgos. Greek perceptions of NATO during the Cold War [online]. In *Southeast European and Black Sea Studies*. 2012, roč. 12, č. 4, s. 497 – 514. ISSN 1468-3857, 1743-9639. Dostupné na: <doi:10.1080/14683857.2012.741848>
 19. KER-LINDSAY, James. Greek-Turkish rapprochement: *The impact of disaster diplomacy*? [online]. In *Cambridge Review of International Affairs*. 2000, roč. 14, č. 1, s. 215 – 232. ISSN 0955-7571, 1474-449X. Dostupné na: <doi:10.1080/09557570008400339>
 20. KLIOT, Nurit – MANSFIELD Yoel. The political landscape of partition [online]. In *Political Geography*. 1997, roč. 16, č. 6, s. 495 – 521. ISSN 09626298. Dostupné na: <doi:10.1016/S0962-6298(96)00020-0>
 21. KUTLAY, Mustafa. A political economy approach to the expansion of Turkish-Greek relations: Interdependence or not? [online]. In *Perceptions: Journal of International Affairs*. 2009, roč. 14, č. 1, s. 91 – 119. Dostupné na: <<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/816504>>
 22. LEKAS, Padelis E. The Greek War of Independence from the Perspective of Historical Sociology [online]. In *The Historical Review/La Revue Historique*. 2006, roč. 2, s. 161 – 183. ISSN 1791-7603, 1790-3572. Dostupné na: <doi:10.12681/hr.188>
 23. MONTGOMERY, Alfred E. VIII. The Making of the Treaty of Sèvres of 10 August 1920 [online]. In *The Historical Journal*. 1972, roč. 15, č. 4, s. 775 – 787.

24. OGUZLU, Tarik. How encouraging is the latest Turkish–Greek reconciliation process? [online]. In *Journal of Contemporary European Studies*. 2004, roč. 12, č. 1, s. 93 – 107. ISSN 1478-2804, 1478-2790. Dostupné na: <doi:10.1080/1460846042000207088>
25. ÖNİŞ, Ziya – YILMAZ, Şuhnaz. Greek-Turkish Rapprochement: Rhetoric or Reality? [online]. In *Political Science Quarterly*. 2008, roč. 123, č. 1, s. 123 – 149. ISSN 00323195. Dostupné na: <doi:10.1002/j.1538-165X.2008.tb00619.x>
26. ÖNİŞ, Ziya. Crises and transformations in Turkish political economy [online]. In *Turkish Policy Quarterly*. 2010, roč. 9, č. 3, s. 45 – 61. Dostupné na: <http://turkishpolicy.com/pdf/vol_9-no_3-onis.pdf>
27. PAGOULATOS, George. Economic Adjustment and Financial Reform: Greece's Europeanization and the Emergence of a Stabilization State [online]. In *South European Society and Politics*. 2000, roč. 5, č. 2, s. 191 – 216. ISSN 1360-8746, 1743-9612. Dostupné na: <doi:10.1080/13608740508539608>
28. SFETAS, Spyridon. The legacy of the Treaty of Lausanne in the light of Greek-Turkish relations in the twentieth century: Greek perceptions of the Treaty of Lausanne [online]. In *Balkanica*. 2015, č. 46, s. 195 – 218. ISSN 0350-7653, 2406-0801. Dostupné na: <doi:10.2298/BALC1546195S>
29. SOUTER, David. An island apart: A review of the Cyprus problem [online]. In *Third World Quarterly*. 1984, roč. 6, č. 3, s. 657 – 674. ISSN 0143-6597, 1360-2241. Dostupné na: <doi:10.1080/01436598408419791>
30. SÖZEN, Ahmet. A Paradigm Shift in Turkish Foreign Policy: Transition and Challenges [online]. In *Turkish Studies*. 2010, roč. 11, č. 1, s. 103 – 123. ISSN 1468-3849, 1743-9663. Dostupné na: <doi:10.1080/14683841003747062>
31. SYMEONIDIS, Vasileios – ZOMBANAKIS, George. Hellenic air – space violations by Turkish aircraft: A statistical assessment and a forecast [online]. In *Security and Defence Quarterly*. 2020, roč. 32, č. 5, s. 7 – 18. ISSN 2300-8741, 2544-994X. Dostupné na: <doi:10.35467/sdq/128224>
32. TSAROUHAS, Dimitris – YAZGAN, Nüve. Trade, non-state actors and conflict: evidence from Greece and Turkey [online]. In *Cambridge Review of International Affairs*. 2018, roč. 31, č. 3 – 4, s. 291 – 313. ISSN 0955-7571, 1474-449X. Dostupné na: <doi:10.1080/09557571.2018.1501346>
33. TSAROUHAS, Dimitris. The political economy of Greek–Turkish relations [online]. In *Southeast European and Black Sea Studies*. 2009, roč. 9, č. 1 – 2, s. 39 – 57. ISSN 1468-3857, 1743-9639. Dostupné na: <doi:10.1080/14683850902723397>
34. VAN DYKE, Jon M. The Aegean sea dispute: options and avenues [online]. In *Marine Policy*. 1996, roč. 20, č. 5, s. 397 – 404. ISSN 0308597X. Dostupné na:

<doi:10.1016/0308-597X(96)00025-5>

35. VANDERLIPPE, John M. A Cautious Balance: The Question of Turkey in World War II [online]. In *The Historian*. 2001, roč. 64, č. 1, s. 63 – 80. ISSN 0018-2370, 1540-6563. Dostupné na: <doi:10.1111/j.1540-6563.2001.tb01477.x>
36. VASSALOTTI, Julia. Rough seas: The Greek-Turkish Aegean Sea dispute and ideas for resolution [online]. In *Loy. LA Int'l & Comp. L. Rev.* 2010, roč. 33, č. 3, s. 387 – 399. Dostupné na: <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss3/2/>

Internetové zdroje

1. ABDULRAZEK, Saeed. Turkey Acquires Fourth Drilling Vessel to Explore in Eastern Mediterranean [online]. In: *Asharq Al-Awsat*. 2021. [cit.2022-18-04]. Dostupné na: <https://english.aawsat.com/home/article/3325981/turkey-acquires-fourth-drilling-vessel-explore-eastern-mediterranean>
2. COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. A Conversation with Ahmet Davutoglu [online]. In: *Council on Foreign Relations*. 2010. [cit.2022-04-04]. Dostupné na: <https://www.cfr.org/event/conversation-ahmet-davutoglu-0>
3. DEUTSCHE WELLE. Greece: Turkish coup suspects 'not welcome,' but Athens must respect judiciary [online]. In: *Deutsche Welle*. 2019. [cit.2022-25-04]. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/greece-turkish-coup-suspects-not-welcome-but-athens-must-respect-judiciary/a-47374135>
4. EUROPEAN UNION. 1999. Presidency conclusions Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 [online]. In: *European Union*. [cit.2022-10-04]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf>
5. GROHMANN, Karolos. Closer Greek-Turkish business ties show politicians the way forward, minister says [online]. In: *Ekathimerini*. 2006. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <https://www.ekathimerini.com/economy/40572/closer-greek-turkish-business-ties-show-politicians-the-way-forward-minister-says/>
6. HELLENIC REPUBLIC MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS. Energy diplomacy [online]. In: *Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs*. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <https://www.mfa.gr/en/energy-diplomacy/>
7. HELLENIC RESOURCES NETWORK. Tsipras briefs G20 ambassador's on SYRIZA's platforms on economy and foreign policy [online]. In: *Hellenic Resources Network*. 2012. [cit.2022-25-04]. Dostupné na: <http://www.hri.org/news/greek/ana/2012/12-06-07.ana.html#05>
8. HUNTER, Isabel. Greek PM taunts Turkish counterpart over downing of Russian jet in astonishing series of Twitter posts [online]. In: *Mail Online*. 2015. [cit.2022-25-04]. Dostupné na: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3338844/Greek-

PM-Tsipras-takes-Turkeys-Davutoglu-Twitter.html>

9. CHAD, Bray. National Bank of Greece to Sell Turkish Lender to Qatar Bank [online]. In: *The New York Times*. [cit.2022-05-06]. Dostupné na: <<https://www.nytimes.com/2015/12/23/business/dealbook/national-bank-greece-qatar-finansbank.html>>
10. JAGER, Jeff – NORRIS, Andrew. The Mavi Vatan doctrine and Blue Homeland anthem: A look at Turkey's maritime worldview [online]. In: *Center for International Maritime Security*. 2021. [cit.2022-17-04]. Dostupné na: <<https://cimsec.org/the-mavi-vatan-doctrine-and-blue-homeland-anthem-a-look-at-turkeys-maritime-worldview/>>
11. KAMBAS, Michele – GUMRUKCU Tuvan. Greek, Turkish warships in 'mini collision' Ankara calls provocative [online]. In: *Reuters*. 2020. [cit.2022-18-04]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/article/us-greece-turkey-warships-idUSKCN25A161>>
12. ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV. 1982. Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve (z 10. decembra 1982) [online]. In: *European Union*. [cit.2022-06-06]. Dostupné na: <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=EL)>
13. PSYLLIDES, George. 'No threats to neighbours,' Tsipras tells Turkey (updated) [online]. In: *Cyprus Mail*. 2015. [cit.2022-25-04]. Dostupné na: <<https://cyprus-mail.com/2015/02/02/no-threats-to-neighbours-tsipras-tells-turkey/>>
14. REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS. Turkey's international energy strategy [online]. In: *Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs*. [cit.2022-17-04]. Dostupné na: <<https://www.mfa.gov.tr/turkeys-energy-strategy.en.mfa>>
15. SMITH, Helena. Erdoğan says he is cutting all ties with Greek PM, dashing hopes of talks [online]. In: *The Guardian*. 2022. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2022/may/24/erdogan-says-he-will-cut-all-ties-with-greece-dashing-hopes-of-talks>>
16. SMITH, Helena. Greece receives six French fighter jets as part of €11.5bn military overhaul [online]. In: *The Guardian*. 2022. [cit.2022-27-05]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2022/jan/19/greece-receives-six-french-fighter-jets-as-part-of-115bn-military-overhaul>>
17. STURCKE, James. Turkish pilot rescued after fighter jets crash [online]. In: *The Guardian*. 2006. [cit.2022-10-04]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2006/may/23/turkey.jamessturcke>>
18. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. Bilateral trade by products [online]. In: *The Observatory of Economic Complexity*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na: <<https://oec.world/en/profile/bilateral-country/tur/partner/grc?dynamicBilateralTradeSelector=year2000>>

19. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. Yearly trade [online].
In: *The Observatory of Economic Complexity*. [cit.2022-30-05]. Dostupné na:
<<https://oec.world/en/profile/country/grc?yearSelector1=exportGrowthYear6>>
20. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. Yearly trade [online].
In: *The Observatory of Economic Complexity*. [online]. [cit.2022-30-05]. Dostupné na:
<<https://oec.world/en/profile/country/tur?yearSelector1=exportGrowthYear6>>
21. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. Yearly trade [online].
In: *The Observatory of Economic Complexity* [cit.2022-30-05]. Dostupné na:
<<https://oec.world/en/profile/country/tur?yearSelector1=exportGrowthYear16>>
22. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. Yearly trade [online].
In: *The Observatory of Economic Complexity*. [online]. [cit.2022-30-05]. Dostupné na:
<<https://oec.world/en/profile/country/grc?yearSelector1=exportGrowthYear16&yearlyTradeFlowSelector=flow0>>
23. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. Yearly trade [online].
In: *The Observatory of economic complexity*. [cit.2022-01-06]. Dostupné na:
<<https://oec.world/en/profile/country/grc>>
24. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. Yearly trade [online].
In: *The Observatory of economic complexity*. [cit.2022-01-06]. Dostupné na:
<<https://oec.world/en/profile/country/tur>>
25. THE WORLD BANK. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) – Greece, Turkey [online]. In: *The World Bank*. [cit.2022-31-05]. Dostupné na:
<<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=GR-TR>>
26. UNITED STATES GEOLOGICAL SURVEY. An Estimate of Undiscovered Conventional Oil and Gas Resources of the World, 2012 [online]. In: *United States Geological Survey*. 2012. [cit.2022-27-05]. Dostupné na:
<<https://pubs.usgs.gov/fs/2012/3042/fs2012-3042.pdf>>
27. UNITED STATES GEOLOGICAL SURVEY. Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean [online]. In: *United States Geological Survey*. 2010. [cit.2022-27-05]. Dostupné na:
<<https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>>